

Gravar i Vårby gård

Arkeologisk del- och slutundersökning på Norra Duvberget, av
RAÄ 150 och 384 i Huddinge socken och kommun, Södermanland

Rapport 2009:7
Göran Werthwein

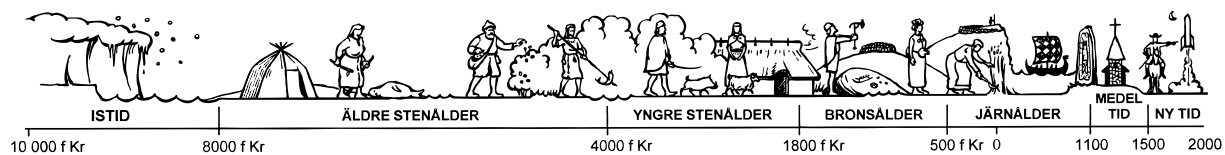
Gravar i Vårby gård

Arkeologisk del- och slutundersökning på Norra Duvberget,
av RAÄ 150 och 384 i Huddinge socken och kommun,
Södermanland

Rapport 2009:7

Göran Werthwein

Rapporten finns i PDF-format på adressen
www.lansmuseum.a.se

Tidaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
 Produktion: Stockholms läns museum
 Redaktionell bearbetning: Göran Werthwein
 Produktion av planer: Göran Werthwein
 Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
 Stockholm 2009

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning.....	8
Topografi och fornlämningsmiljö.....	8
Syfte och metod.....	9
Genomförande	9
Resultat	10
RAÄ 150.....	10
<i>Härdområdet</i>	10
<i>Gravområdet</i>	10
<i>Schakten</i>	11
<i>Anläggningar</i>	11
<i>Fynd</i>	12
<i>Analyser</i>	13
<i>Vedartsanalys</i>	13
<i>Osteologi</i>	13
<i>Fynd- och 14C-dateringar</i>	14
RAÄ 384.....	15
<i>Anläggningar</i>	15
<i>Datering</i>	15
Tolkning och diskussion.....	16
RAÄ 150 och 384.....	16
Värbys ställning gentemot andra gårdar	16
En bebyggelsestruktur.....	17
En militär organisation kan skönjas?	17
Referenser.....	18
Tekniska och administrativa uppgifter.....	20
Figurer	
Figur 1: Terrängkartan, skala 1:100 000.....	6
Figur 2: Terrängkartan, skala 1:10 000.....	7
Figur 3: Schaktning på härdområdet.....	10
Figur 4: Utgrävning av urnebrandgrop.....	11
Figur 5: Utgrävd urna	12
Figur 6: Graf över koldateringarna	14
Figur 7: Polyedernål.....	14
Figur 8: Ringsölja	14
Figur 9: Kamfragment.....	14
Figur 10: Agraff	15
Figur 11: Sölja.....	15
Bilagor	
Bilaga 1: Schaktplaner, anläggningsplaner, profiler.....	21
Bilaga 2: Koldateringar, Raä 150.....	26
Bilaga 3: Karta med omnämnda fornlämningar.....	27
Bilaga 4: Osteologisk rapport.....	28
Bilaga 5: Vedartsanalys - rapport	33
Bilaga 6: Konserveringsrapport	35
Bilaga 7: Anläggnings- och schaktbeskrivningar	38
Bilaga 8: Fyndlista	44
Bilaga 9: Visualiseringskarta över fornborgar och bebyggelselägen.....	46

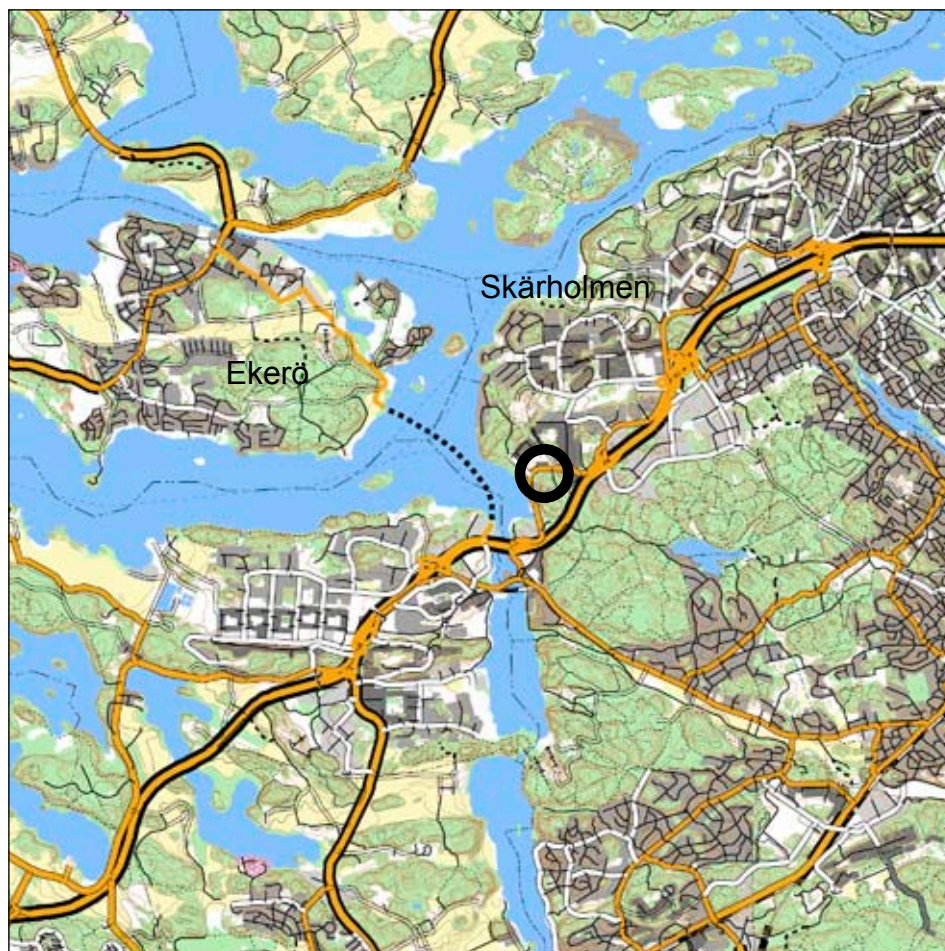

Fig 1. Terrängkartan med cirkel markerat område för nu aktuella undersökningar, skala 1:100 000.

Sammanfattning

Under ett par veckor i maj/juni 2008 har Stockholms läns museum utfört en arkeologisk slutundersökning av RAÄ 384 (gravar) samt en delundersökning av RAÄ 150 (gravar och härdområde). Anledningen till den arkeologiska insatsen var att PEAB AB planerar att bygga bostäder bakom kyrkan på Norra Duvberget i Vårby gård, Huddinge kommun.

RAÄ 384 skulle tas bort i sin helhet. Innan undersökningen av utgjordes lämningen av två stensättningar samt ytterligare en mer tveksam stensättningsliknande anläggning. Detta visade sig stämma även efter att undersökningen var klar då den mer tveksamma konstruktionen kunde påvisas vara sentida. De övriga två anläggningarna bedömdes dock utifrån konstruktion vara gravar även om fynd, kol eller ben från en begravd individ inte kunde hittas. Utifrån gravarnas konstruktion tolkar läns museet att de hör till den yngsta delen av bronsåldern alternativt äldre järnålder. Något direkt samband med gravarna längre ner i slänten (RAÄ 150) kunde inte styrkas då ytan dem emellan var tom på antikvariskt intressanta spår.

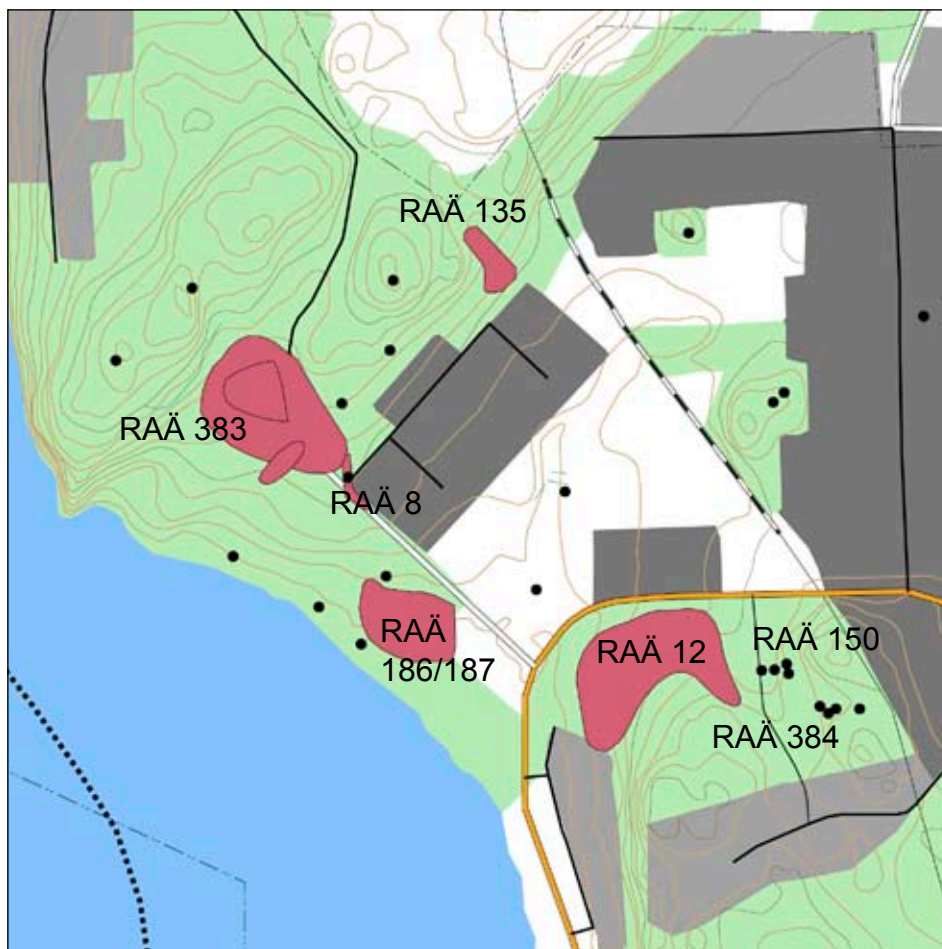

Fig 2. Terrängkartan, skala 1:10 000. De större fornlämningarna i Vårby gård är rödmarkerade. Svarta prickar utgör övriga kända lämningar registrerade i Fmis.

Inför delundersökningen av **RAÄ 150** utgjordes fornlämningen av två kända gravar samt ett härdområde mellan RAÄ 12 och RAÄ 150 direkt i anslutning till gravarna på RAÄ 150. I länsstyrelsens beslut står att gravarna skulle undersökas i sin helhet medan härdområdet endast skulle avgränsas mot söder, mot en planerad mindre väg. Delar av RAÄ 150 kvarligger således orörda.

Utöver de två kända gravarna påträffades ytterligare en grav (brandgrop), två härddar, en kulturlagerfläck samt två stenansamlingar av osäkert ursprung. Gravarna kan dateras till folkvandringstid, då både ledartefakter såsom agraffer, söljor och kamfragment samt ¹⁴C-dateringar gav ett tämligen unisont resultat. Härden A4 gav den äldsta dateringen, ev äldre folkvandringstid. Stenansamlingarna kan vara av yngre härkomst medan ett något fetare lager möjligen kan tolkas som kulturlager (dock odaterat). Den största graven hade en komplex uppbyggnad med flera olika gravskick samt tre begravda individer.

Brandgropen A3 öppnar för tolkningen att ett antal av de potentiella härddarna inom härdområdet (ännu ej undersökta) egentligen kan vara gravar. Närheten till

RAÄ 12 gör att länsmuseet bedömer det som troligt att RAÄ 150 utgör den östra begränsningen av RAÄ 12.

I slutet av rapporten diskuteras hur framförallt de folkvandringstida gravarna/gravfälten kan förstås och sättas in i en lokal kontext. Utifrån ett bebyggelseperspektiv föreslår författaren att området i Vårby redan under folkvandringstid haft ett låst expansionsläge, där möjligheterna att ta ny mark i besittning varit ytterst begränsad. Författaren gör ändå bedömningen att gårdarna i Vårby haft en särställning gentemot andra gårdar i bygden under järnåldern och vidare in i medeltid.

Förslaget till Vårbys ställning är att gårdarna kan ha haft en viktig administrativ roll, och/eller varit av central betydelse för försvaret av inloppet till Mälaren från öster. Genom Vårbys strategiska läge har man med hjälp av vårdkasar på vårdberget kunnat varna, dels söderut mot Södertörns ”inland” men även bebyggelsen på Helgö om fara hotat från öster. Detta illustreras med att visualisera sikten mellan vårdkaseberget och näraliggande fornborgar. En förutsättning för tolkningen är naturligtvis att borgarna brukats samtidigt och fungerat som antingen bebyggda befästa enheter eller som vaktposter i terrängen. I denna region finns dock endast en känd befäst borg. Den militära organisationen antas inte bara ha fungerat som ett varningssystem för enskilt försvar utan också som ett sätt att mobilisera ett motvärn där gårdar hjälpte varandra, där bygdens gårdar sannolikt gemensamt försvarat Helgö vid yttre hot.

Inledning

PEAB AB planerar att uppföra bostäder på Norra Duvberget i Vårby, Huddinge kommun. Inom exploateringsområdet finns två kända fornlämningar, RAÄ 150 och 384, vilka har utretts och förundersökts av Stockholms läns museum år 2000 och 2001 (Andersson 2000, Werthwein 2001). Med anledning av dessa resultat ombads länsmuseet att inkomma med projektplan och kostnadsberäkning för en slutundersökning av RAÄ 384 samt en delundersökning av RAÄ 150.

Länsstyrelsen beslutade därefter att Stockholms läns museum skulle utföra uppdraget (Lst dnr 431-08-23041). Undersökningarna utfördes i maj och juni 2008.

Topografi och fornlämningsmiljö

Denna del av Södertörn utgörs av det för Mälardalen så typiska sprickdalslandskapet. Vårby ligger i mynningen på en dalgång som leder upp mot NO förbi Vårberg och Skärholmen. Dagens bebyggelse ligger främst i dalgången. Området är kraftigt kuperat med höjder på upp emot 70 meter över havet. Stranden är ställvis brant ner mot Mälaren. På de högre höjderna utgörs markslaget av främst gnejs och morän, men även av moig sand. På de lägre partierna finns postglaciala och glaciala leror, med inslag av mo och mjåla (SGU 1968).

Terrängen på undersökningsplatsen för RAÄ 150 var på de lägre västra delarna beväxt med mycket björk och aspely medan det högre upp i backen mot RAÄ 384 i öster övergick till en glesare tallskog.

Hela området är rikt på fornlämningar från stenålder och fram till historisk tid. Några kategorier som är ofta förekommande är stensättningar och gravfält samt boplatzlämningar. Det mest kända gravfältet är RAÄ 12 som har de största gravhögarna i socknen. Vårby är även känt för Sörmlands största silverskatt från vikingatiden. Centralt invid vattnet i Vårby fanns under historisk tid ett säteri men av denna bebyggelse finns idag bara terrasser kvar att se.

För en mer utförlig genomgång av fornlämningarna i området samt en kort beskrivning av ett antal genomförda arkeologiska insatser i området hänvisas till tidigare rapporter över området (Andersson 2000, Bolin, Cassel & Gansum 2007, Werthwein 2000).

Syfte och metod

Enligt länsstyrelsens kravspecifikation skulle de båda gravgrupperna undersökas med sedvanlig dokumentation i plan och profil. Metallföremål skulle konserveras och en osteologisk analys skulle göras av benmaterialet. Undersökningarna skulle även datera lämningarna med fokus på att sätta in gravarna i ett lokalt perspektiv. De tidigare påträffade boplatzlämningarna skulle avgränsas mot söder.

Metallsökning med detektor utfördes före avtorvning på båda fornlämningarna, i direkt anslutning till gravarna samt i dess omedelbara närhet.

Genomförande

Länsmuseet har avtorvat samtliga stensättningar på RAÄ 384 för hand, medan grävmaskinen öppnade en mindre yta kring anläggningarna i syfte att tydliggöra dess gränser. På RAÄ 150 öppnades däremot en större sammanhängande yta kring gravarna, medan de kända stensättningarna handavtorvades. Samtliga stensättningar på båda fornlämningarna har tornfotograferats, rektifierats och koordinatsatts i syfte att fungera som skalenliga planritningar i rapporten. Samtliga kontexter och fyllningar inom gravarna på RAÄ 150 har sållats från topp till botten. För att avgränsa boplatzlämningarna på fornlämningen har ett antal schakt grävts mot söder.

Löpande fotodokumentation har gjorts jämte inmätning med totalstation, anpassat för dokumentationssystemet Intrasis. Kolprover har tagits i slutna kontexter, vilka senare vedarts- och ¹⁴C-analyserats. Samtliga påträffade metallföremål har konserverats. Påträffat benmaterial har genomgått en osteologisk analys.

Resultat

RAÄ 150

Fornlämningen utgjordes innan undersökning av två stensättningar samt ett område med härdar. Härdområdet skulle endast avgränsas mot söder, mot en tilltänkt mindre väg medan stensättningarna skulle slutundersökas i sin helhet. Härdområdet låg till största delen utanför exploateringsområdet.

Länsmuseets schaktning på fornlämningen omfattade totalt 229,18 kvadratmeter. Detta fördelades på ett större sammanhängande schakt kring gravarna (165,5 kvm) och tre schakt för att avgränsa härdområdet (24,55 kvm, 19,69 kvm och 19,44 kvm stora).

Totalt har åtta kontexter tillskrivits anläggningsnummer (A1-8). Endast A1 och 2 var kända sedan tidigare. För en mer utförlig beskrivning av anläggningar och schakt hänvisas till anläggningskapitlet nedan och till bilagorna.

Fig 3. Schaktning på härdområdet i mycket slyg terräng. Foto G. Werthwein, SSLM bild nr lp 20090006.

Härdområdet ligger kvar varför RAÄ 150 utgör fortsättningsvis en lagskyddad fornlämning.

Härdområdet

Tre schakt öppnades inom härdområdet i syfte att finna en tydligare avgränsning mot söder. Två av schakten placerades inom den tidigare utpekade begränsningen och ett schakt grävdes omedelbart söder om/utanför denna begränsning. Dessa schakt anpassades till förundersökningens schakt i syfte att komplettera varandra vid utvärdering av lämningens utbredning (bil. 1). Schaktens innehåll var utöver vegetationsskiktet och myllan (0,2 m tjockt) röd sandig morän. Inget av schakten hade spår av antikvariskt intresse varför dessa återställdes efter undersökning.

Länsmuseet gör bedömningen att härdområdet är sparsamt mot söder och tillsammans med de fyndtomma schakten (från förund och delund) finns en klar gräns av området mot söder (bil. 1).

Gravområdet

Hela ytan låg i en västorienterad sluttning, vilken var bevuxen med mycket sly och höga tallar. Den täta slyn fanns framförallt i den nedre delen av ytan medan den övre högre belägna delen bestod av tallskog.

Schakten

Initialt öppnades två ytor i omedelbar anslutning till de redan kända gravarna A1 och A2 men eftersom brandgrop A3 och härd A4 påträffades nära gravarna bedömdes det nödvändigt att istället öppna ett större sammanhängande schakt. Syftet var att fastställa anläggningsintensiteten och kontrollera om fler gravar fanns inom exploateringsytan. Även en översiktlig okulär kontroll av ytan gjordes men ingen av de nypåträffade anläggningarna gick att identifiera innan schaktning.

Det bedömdes inte nödvändigt att schakta norr om A1 eftersom graven låg omedelbart intill en bergsklack, men för att kontrollera anläggningsförekomst mot öster vidgades schaktet upp i slänten. Inga anläggningar gick att påvisa och opåverkad morän med större stenar (ca 0,1-0,2 m stora) framkom direkt under vegetationsskiktet i öster. Mot väster vidgades ytan i mindre omfattning eftersom detta område, till stor del, låg utanför exploateringsgränsen. Här kunde, utöver redan nämnda A3, även härd A5 ses. Mot söder kunde A6-8 (två stenansamlingar och en kulturlagerfläck) noteras vilka låg väl samlade i schaktets centrala/norra del. Söder därom fanns inga anläggningar eller arkeologiskt intressanta kontexter. Vid schaktningen framkom ställvis urberget (i södra delen av schaktet) med kulturlagerfläcken A8 i anslutning till detta. Som tidigare nämnts utgjordes markslaget i öster av stenig morän medan det i resterande delar innehöll grusig/sandig morän, likt det i schakt 1-3 (bil. 1).

Anläggningar

Tre gravar kunde identifieras (A1-3) och undersökas vid den nu aktuella delundersökningen. Av dessa var A1 och A2 synliga ovan mark och kända sedan tidigare. Utöver detta påträffades två härdar (A4-5), två stenansamlingar (A6-7) och en kulturlagerrest (A8).

Den största graven (**A1**) låg omedelbart söder om en bergsklack och var känd sedan tidigare. Efter avtorvning och rensning framkom en tydligt avgränsad treskiktad stenpackning. Gravens fyllning, utöver stenarna, utgjordes av sotigt grus med brända ben och fynd. Det djupaste liggande stenskiktet var lagt i cirklar eller snarare spiraler vilket centralt avslutades i en yta (bil. 1). Inom denna del påträffades en urnebrandgrop (id 766, fig. 4 och 5). Strax sydväst om denna påträffades ytterligare en begravning i form av ett brandlager med ett bikärl (id 782). Graven A1 var den mest fyndrika med bl.a. björnfalanger, kamfragment, järn- och bronsnål samt en pärla. De inre gravskicken i graven bedömdes vara urnebrandgrop (den centrala graven) och brandlager med bikärl (strax SV om urnebrandgropen). Till detta kommer de spridda människobenen i anläggningens hela fyllning (bil. 4 och 8).

Fig 4. Utgrävning av urnebrandgropen i A1. Foto K. Andersson, SSLM bild nr lp 20090007.

Även **A2** var känd sedan tidigare och belägen nära A1, intill en tallstubbe. Graven utgjordes av ett tunt sandskikt som lagts ovanpå en tydligt avgränsad stenpackning.

Fig 5. Urnan i brandgropen (A1) utgrävd. Foto G. Werthwein, SSLM bild nr lp 20090008.

Denna packning visade sig vid utgrävning vara enskiktad. Centralt i anläggningen påträffades en locksten. Samtliga brända ben och en agraff framkom under denna sten. Eftersom inga spår av en benbehållare kunde ses bedömdes det inre gravskicket utgöras av ett benlager.

Anläggning 3 framkom vid schaktning och bedömdes initialt vara en härd. I den sotsvarta fyllningen fanns enstaka skärvsten. Vid utgrävning visade det sig dock att det rörde sig om en grav med människoben och artefakter (järn/brons och flinta). Graven tolkas ha varit omarkerad och eftersom inga spår av behållare kunnat ses bedömdes det inre gravskicket vara en brandgrop.

Anläggning 4 liknade A3 till utseendet med visade sig vid utgrävning vara en reguljär sotsvart härd med riklig förekomst av kol och skärvig sten.

Även **anläggning 5** utgjordes av en sotsvart härd med stora mängder kol och skärvig sten.

Omedelbart sydväst om A2 påträffades **anläggning 6**, en stenansamling som utgjordes av en oregelbunden mörkfärgning med stenar i norra kanten. Fyllningen var myllig sand. Anläggningen är svårtolkad och kan vara ihopkastad röj/odlingssten alternativt vara boplatstester. Inga fynd påträffades.

Anläggning 7 utgjordes av löst liggande stenar ihopslängda intill ett större markfast block. I dess östra kant påträffades en sönderslagen glasflaska. På grund av att stenarna var löst liggande i marken och att stenansamlingen innehöll en modern flaska bedöms hela anläggningen vara recent.

Intill ett parti med framschaktad bergshäll noterades **anläggning 8**, ett något fetare och mörkare lager med enstaka skärviga och rundade stenar. Lagret låg delvis under A7. Lagrets sammansättning gav intryck av att vara en rest av ett kulturlager. Endast enstaka mindre bitar brända ben av får/get hittades.

Fynd

Totalt hittades 300 fynd av antikvariskt intresse. En äldre hästsko av typen fliksko hittades med metalldetektor omedelbart väster om A2. I övrigt påträffades samtliga fynd vid handgrävningen av anläggningarna.

Grav A1 innehöll totalt 293 fynd fördelade på tre kontexter. Kategoriernas fördelning per kontext var enligt nedan:

- Kontext 733 - Grusig fyllning i småstenspackning: **flinta** (id 5016), **keramik** (id 5017, 5021)

- Kontext 733 - Grusig fyllning i mellanstenspackning: **glaspärla** (id 5011), **kam** (id 5012, 5014), **keramik/br lera** (id 5018, 5020, 5022), **ornerat bronsbeslag/sölja** (id 5029)
- Kontext 733 - Grusig fyllning i storstenspackning: **kam** (id 5013, 5015), **keramik** (id 5019, 5023), **polyedernål** (id 5028)
- Kontext 766 - Urnebrandgrop: **kam** (id 5002, 5003-5005), **keramik** (id 5027), **nålfragment?** (id 5030), **kniv** (id 5031)
- Kontext 782 - Brandlager med bikärl: **kam** (id 5008), **keramik** (id 5009)

Anläggning 2 innehöll endast ett förhistoriskt fynd. Denna påträffades direkt under lockstenen:

- Kontext 514 – Benlager under locksten: **agraff** (id 505033)

Anläggning 3 innehöll fem förhistoriska fynd fördelade på två fyndkategorier:

- Kontext 412 - Brandgrop: **flinta** (id 5010), **sölja** (id 5034)

Analyser

Vedartsanalys:

Tre kolprover har analyserats, från A1, 3 resp. 4 (bil. 5). Kol som legat inuti krukan i den centralt placerade urnebrandgropen (inom A1) visade sig innehålla tall, vilket skickades för ¹⁴C-analys (id 5006). Även kol från brandgropen A3 innehöll tall, men även björk och näver/bark. För ¹⁴C-datering valdes björk ut (id 5024). Kol från härd A4 visade sig innehålla både björk och salix, där det sistnämnda valdes för ¹⁴C-analys (id 554).

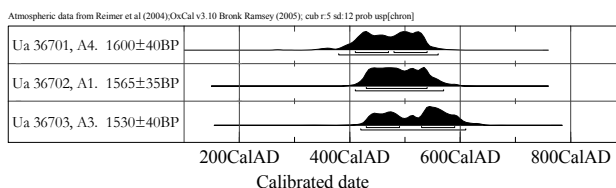
Osteologi:

Här kommer en kort redovisning. För en mer detaljerad genomgång hänvisas till bilaga 4. Ben påträffades i fyra anläggningar: A1, 2, 3 och 8.

Anläggning 1: Tre människor/individer kunde identifieras i anläggningen. Brandlagret med bikärl innehöll en tämligen ung individ (18-44 år) samt ett nyfött barn/fullgånget foster. Den centrala urnebrandgropen innehöll däremot en äldre person (35-64 år) samt ben från hund björn. Dessa 14 björnklor har troligen ingått i en fäll som den döde fått med sig i graven. I gravens övriga fyllning påträffades människoben, vilka utifrån förbränningsgrad och utseende, tolkas vara rester från samma individ som i urnebrandgropen. Inga människor har kunnat könsbestämmas.

Anläggning 2: Endast ben från människa kunde identifieras. Individen var gammal då denne begravdes (50-79+ år). Denne kunde inte könsbestämmas.

Anläggning 3: Brandgropen innehöll ben från en vuxen man (35-64 år). Ben från hund alt. räv kunde identifieras.

Fig 6. Graf över koldateringarna. För en graf i större storlek se bilaga 2.

Fig 7. Polyedernål, skala 2:1. Observera tre parallella linjer. Foto G. Werthwein, SSLM bild nr lp 20090009.

Fig 8. Ringsölja, skala 1:1. Detaljen som påträffades i Vårby är här inlagd på ett redskapsspänne då storlek och dekor är likartad. Troligen rör det sig dock om ett ringspänne utan ansiktsbihang. Montage författaren. Foto G. Werthwein, SSLM bild nr lp 20090010.

Fig 9. Några kamfragment av stödskenor, skala 1:1. Foto G. Werthwein, SSLM bild nr lp 20090011-20090012.

Anläggning 8: Innehöll endast små fragment av ett däggdjur. En översiktlig bedömning i fält indikerade att det rör sig om får/get.

Fynd- och ¹⁴C-dateringar

Ångströmlaboratoriet i Uppsala har analyserat tre kolprover från gravarna A1 och 3 samt härden A4. Utifrån analysresultatet kan de möjligen vara samtida (bil. 2), med en tonvikt till skiftet folkvandringstid - äldsta vendeltid. Härd A4 kan dock vara äldst eftersom den med 95,4 % säkerhet placerades mellan 380 - 560 AD (2 sigma). Urnebrandgropen i grav A1 daterades till 410 - 570 AD (2 sigma) och grav A3 till 420 - 610 AD (2 sigma). Skillnaden mellan grav A3 och härd A4 kan enligt resultatet dock i sin extrem ha en tidsskillnad på 230 år, där härden är äldst.

Enligt kalibreringskurvan i bilagan utgör denna period tyvärr en tröskel vilket ger ett alltför brett dateringsunderlag (bil. 2). Här kan dock vissa fynd vara till hjälp och komplettera ¹⁴C-dateringarna.

Fynd i A1: Polyedernålen tillhör nålgrupp II:1 och kan utifrån olika fyndkombinationer (med fr.a. spännen) grovt dateras till yngsta folkvandringstid- äldsta vendeltid (Waller 48, 71-72, fig. 7). I A1 påträffades även en del till en sölja av brons. Troligen rör det sig om en traditionell ringsölja, men man kan inte utesluta att det rör sig om en ringsölja med utskott av gotländskt snitt, då både storlek och ornamentik påminner mycket om ett sådant fynd (Nerman 1969, fig. 8). Liknande gotländska spännen har tidigare hittats på fastlandet (tex Petré 1984:276). Om det rör sig om ett sådant redskapsspänne kan den dateras till äldre vendeltid, 540-600 e.kr., förutsatt att ett manshuvud alternativt manshuvud/djurhuvud funnits (Rundkvist, M. muntligt). Även de mer traditionella ringsöjlorna kan dateras till framförallt folkvandringstid-äldre vendeltid.

De stödskenor till kam som påträffades kan utifrån dekor och stödskenornas tvärsnitt sannolikt dateras till skiftet 500 - 600-talet (fig. 9). Tvärsnittet har gått att fastställa som plankonvext och enligt Petré sker övergången till plankonvext snitt kring år 600. De flesta stödskenor har två

parallella dekorlinjer i över- och underkant. Några fragment har dock tre parallella dekorlinjer vilket tillsammans med plankonvext tvärsnitt ger en god datering till 600- och 700-tal (Petré 1984:63).

Fynd i A2: Den platta agraffen är av typ BI (Hines 1993:12) och är svår att datera närmare eftersom den har förekommit under hela den folkvandringstida perioden (fig. 10).

Fynd i A3: Den lilla bronsöljan (järnplatta troligen med spår av pålagt brons) har nitkragar av pärlad silvertråd (fig. 11) vilket är ett typiskt drag i praktfulla vapenbälten och seldon från den äldre vendeltiden 540-600 e.kr. (Rundkvist, M. muntligt).

Fynd utanför gravarna: Hästskon som hittades med metalldetektor i västra utkanten av A2 kan utifrån dess utseende, med karaktäristiska flikar, dateras till medeltid (Engwall 1936:89).

Den sammantagna bilden, med kol- och fynddateringar i de tre gravarna, är att de ligger varandra tämligen nära i tid. Sannolikt har de döda gravlagts under 500-talets andra hälft, ev under tidiagre delen av 600-talet.

RAÄ 384

Fornlämningen utgjordes innan undersökning av tre stensättningar varav en bedömdes som tveksam (2001:28-29). Vid undersökningstillfället hade anläggningen av tveksam karaktär blivit ”påbättrad” med ytterligare grus och sten (bil. 7).

Metalldetektoravsökningen medförde att endast recenta föremål kom i dagen. Dessa togs ej tillvara.

Anläggningar

Inga anläggningar utöver de redan påträffade kunde ses vid undersökningstillfället. En mer utförlig beskrivning av anläggningarna finns i bilagorna.

Anläggning 1 och **2** bedömdes utifrån deras form och uppbyggnad vara stensättningar trots att fynd saknades (A2 innehöll dock ett obränt grisben).

Anläggning 3 tolkas vara recent i sammanhanget, alltså från historisk tid. Anledningen var att stenarna vilade ovanpå ett vegetationsskikt med mycket barr.

Dateringar

Inga fynd eller kolrester fanns som kunde underlätta en datering, men utifrån gravarnas karaktär torde de grovt kunna tidsplaceras till den yngsta delen av bronsåldern – äldre järnåldern.

Fig 10. Agraffen från A2, skala 2:1.
Foto G. Werthwein, SSLM bild nr
Ip 20090013.

Fig 11. Söljan från A3, skala 2:1.
Foto M. Ek, SSLM bild nr idng
20090076.

Tolkning och diskussion

RAÄ 150 och 384

Ferenius skrev 1971 att en kontinuitet från åtminstone folkvandringstid till historisk tid kan ses i bygden (Ferenius 1971:96). Den nu aktuella undersökningen förtätar denna bild då läns museet menar att RAÄ 150 kompletterar, hör ihop med och utökar det stora gravfältet RAÄ 12 till att omfatta tidsperioderna folkvandringstid till och med vikingatid.

Tidigare diskussioner om att de resta stenarna på RAÄ 12 skulle tala för en romartida datering har Ferenius ställt sig tveksam till (Nordström & Ferenius 1984:43f, Bolin, Cassel & Gansum 2007:11). Läns museet ser det dock som möjligt att gravfältet har spår även från denna tid, åtminstone från övergången romersk järnålder - folkvandringstid. Härden A4's datering (på RAÄ 150) visar att aktiviteter kan ha skett på ytan under denna period. Det är inte ovanligt att finna härdar som snarare bör kopplas till ritualer/sakrala övningar än till boplatsaktiviteter, varför man inte kan utesluta en koppling till gravfältet. Brandgropen A3 kan även ge en fingervisning om att några av de potentiella härdarna som påträffades vid förundersökningen år 2000 (ej undersökta) egentligen kan utgöras av gravar. Om så är fallet kan man möjligen med hjälp av den ¹⁴C-daterade härden (graven?) från förundersökningen tidigarelägga startpunkten för RAÄ 12/150 till äldre romersk järnålder.

Huruvida gravarna inom RAÄ 384 kan knytas samman med RAÄ 150 är mer oklart, dels för att dessa inte går att datera närmare och dels för att den tidigare förundersökningen år 2000 inte kunde påvisa spår av antikvariskt intresse mellan fornlämningarna (Werthwein 2001:27-30).

Vårbys ställning gentemot andra gårdar i närområdet

Ett antal gravar och gravfält är kända inom en radie av ca 700 - 800 meter i förhållande till de nu undersökta gravarna. I nordost finns gravfälten RAÄ 197/149, vilka ursprungligen troligen utgjort ett och samma gravfält. Detta har delvis undersökts och visat sig innehålla bl.a. urnegravar. Dateringen är inte helt tydlig men med hjälp av gravskick samt av folkvandringstida fynd som påträffats på den intilliggande boplatsen RAÄ 148 (se fornminnesinventeringen FMIS) kan gravfältet antas vara åtminstone delvis samtida med RAÄ 150. Antagandet får betraktas som hypotetiskt.

350 meter norr om RAÄ 12/150 finns RAÄ 36. Denna har visat sig innehålla gravar från bl.a. folkvandringstid och vikingatid. Ungefär 600 meter VNV om RAÄ 12/150 finns två fornlämningar, RAÄ 135 och 8, där den förstnämnda lämningen utgör ett gravfält med en samtida (?) intilliggande boplats. Dessa kan grovt dateras till den äldre järnåldern, ev romersk järnålder (Ferenius 1971:110). Den senare lämningen är totalundersökt (även om någon enstaka grav kan finnas kvar – se Werthwein 2001:22). Vid undersökningstillfället av RAÄ 8, år 1969-1970, visade sig lämningen innehålla folkvandringstida och överlagrande vikingatida gravar samt en gjuteriverkstad från den tidigare delen av folkvandringstid. Endast 200

meter norr om RAÄ 12 finns en vikingatida hög (RAÄ 186) belägen på platsen för säteriet, RAÄ 187. Vid förundersökningen år 2000 kunde en härd dateras till yngre folkvandringstid – äldre vendeltid, under en av de historiska terrasserna på säteriet.

Järnålderslämningarna fördelar sig tydligt längs med och på båda sidorna av Vårbybäcken. Lämningsarna är belägna upp mot de högre terrängpartierna, vid skiftet mellan det som troligen har fungerat som brukbar odlingsmark och berg. Om man ponerar att mer eller mindre samtida gravfält indikerar olika gårdar, snarare än att ett fåtal bosättningar haft ett mobilt bosättningsmönster, så kan dessa visa att gårdarna legat med tämligen jämnt avstånd från varandra. Exempel på avstånd mellan gravfälten (gf) är:

- *gf 12/150 - gf 8 är ca 450 meter*
- *gf 12/150 - gf 36 är ca 350 meter*
- *gf 12/150 – gf 36 är ca 350 meter*
- *gf 8 - gf 135 är ca 350 meter*
- *gf 135 – gf 36 är ca 400 meter*
- *gf 36 – gf 149/197 är ca 400 meter*

En bebyggelsestruktur

Om ett sådant antagande stämmer kan man se en struktur med låsta bebyggelselägen redan under äldre järnålder i området. Utrymmet att flytta var således litet i den tätbefolkade NO-SV orienterade dalgången, där Vårbybäcken idag rinner. Detta nämner även Ferenius (Nordström & Ferenius 1984:42). Utifrån gravfältens och kända boplatssområdets placering kan en modell för en dylik struktur i Vårby således vara att gårdarna var placerade med ca 400 - 500 meters mellanrum, och där inägorna legat dikt an mot varandra och vett mot Vårbybäcken. Om gårdarnas inägor, med boplat/odlad mark, legat i anslutning till varandra så kan inägorna ha varit ca 500 meter breda. Deras kreatur har då betat på utmarken ”bakom” gård och gravfält, på de högre partierna.

Under loppet av den yngre järnåldern sker en förändring av bebyggelsestrukturen. De vikingatida lämningarna är istället koncentrerade mot kusten och Vårbybäckens mynning. Några spår av omfattande vikingatida bebyggelse känner vi inte till men sannolikt har den varit placerad på ungefär samma plats som den medeltida byn, sedermera platsen för säteriet.

En militär organisation kan skönjas?

Utifrån ett arkeologiskt perspektiv kan man se Vårby som en betydelsefull plats redan under folkvandringstid. Om detta skvallrar t.ex. den verkstadsplats som hittades under gravfält RAÄ 8. Här påträffades bl.a. bronser, grönt glas med pålagda trådar (glasbägare? *not förf.*), slagg och deglar av Helgötyp (Ferenius 1971:110). Sådana verksamheter från denna period brukar ofta knytas till platser/miljöer av högre social strata (Olausson 2008:30.31). Verkstaden var således delvis samtida med de verkstäder som fanns på det näraliggande Helgö och att en koppling till Helgös stormannamiljö (och dess hantverkare) funnits blir därför rimligt att anta. Att befolkningen i Vårby även fortsättningsvis tillhörde en högre

strata under historien skvallrar Sörmlands största silverskatt från vikingatiden (strax norr därom) om. Men även storhögen RAÄ 186 och gravfält RAÄ 12 samt att Vårby senare under medeltiden var den största byn (5 gårdar) i Huddinge kan stödja ett sådant antagande.

Namnet Vårby antyder att området haft en vårdkase, sannolikt placerad på toppen av Vårdkaseberget/Korpberget strax intill verkstaden. Om man utgår ifrån att kasen samt de fornborgar som finns i närområdet var i bruk under folkvandringstid får människorna i Vårby en viktig roll att spela i bygdens försvar vid orostider. Gårdarna låg strategiskt vid kusten utmed en av de viktiga segelleder som ledde vidare in i Mälaren. De som kom seglandes österifrån har alltså först passerat Vårby innan de nådde Helgö, bara 1 mil mot väster. Vårbys placering i mynningen av den sydvända viken, dagens Albysjön och Tullingsjön (som nådde ner till Tullinge, Hamra och Tumba) har även gjort att man överblickat delar av transportleden in i Södertörns ”inre”. Olausson skriver att den tidens borgar bl.a. belyser en militär organisation (Olausson 2008:24) och en intressant iakttagelse i sammanhanget är att om en kase tänds på Korpberget så syns den ner till flera av fornborgarna i den sydvända viken. Det är dessutom fri sikt till fornborgen RAÄ 138 på Ekerö och vidare därifrån till fornborgen på Helgö i väster (bil. 9). En förutsättning för att detta militära skyddsnät ska fungera är att borgarna varit bebodda eller åtminstone haft vaktposter för att kunna signalera vidare. Några av den tidens borgar i regionen har dock varit bebyggda, alltså fungerat som befästa gårdar (Olausson 2008). På Södertörn finns dock bara två befästa gårdar kända, varav en endast belägen 5 km från Helgö, placerad på Männö, en udde i dagens Bornsjön (Wall 2003:141). I fallet Vårby kan man således tänka sig att man varnat t.ex. gårdarna Tumba, Tullinge och Hamra via borgarna i söder, när fara hotade. På samma sätt har även Helgö blivit varnad. Detta militära skyddsnät visar inte bara en organisation där man ställs i försvarsställning vid externt hot. Det kan likaväl signalera att gårdar i bygden ska komma till undsättning vid t.ex. ett anfall mot Helgö.

Möjligen kan det vara denna centrala funktion i den lokala militära organisationen som lagt grunden för Vårbys ställning under järnåldern.

Referenser

- Andersson, K. 2000. *Vårby Gård*. Arkeologisk utredning inom Vårby Gård, Huddinge socken och kommun, Södermanland. Stockholms läns museum. Rapport 2000:17.
- Bolin, H., Cassel, K. & Gansum, T. 2007. *En hög mitt i centrum*. Undersökningar av anläggning 34 vid fornlämning RAÄ 12 i Vårby Gård, Huddinge socken. Södertörn arkeologiska rapporter och studier. Södertörns högskola 2007.
- Engwall, G. 1936. *Kulturen 1936*. Hästskor. Några hästskotyper från medeltid och renässans i kulturhistoriska museets samlingar av Lundafynd.

- Ferenius, J. 1971. *Vårby och Vårberg*. En studie i järnålderns bebyggelsehistoria. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology. Series B. Theses and papers published in offset. 1.
- Hines, J. 1993. *Clasps Hektespenner Agraffen*. Anglo-Scandinavian Clasps of classes A-C of the 3rd to 6th centuries A.D. Typology, Diffusion and Function. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Nerman, B. 1969. *Die Vendelzeit Gotlands*. Im auftrage der Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien : dargestellt von Birger Nerman. II Tafeln. Stockholm.
- Nordström, A & Ferenius, J. 1984. *Huddinge forntid*. Huddinge historia 5. Huddinge kommun, Stockholm.
- Olausson, M. 2008. När aristokratin flyttade upp på höjderna. Om folkvandringstidens befästa gårdar och andra borgar. *Bebyggelsehistorisk tidskrift*. Nya perspektiv på borgar och befästningar. Nr 56, 2008.
- Petré, B. 1984. *Arkeologiska undersökningar på Lovö*, del 2. Fornlämning RAÄ 27, Lunda. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology, 8
- SGU, 1968. Sveriges geologiska undersökning. *Geologiska kartbladet, Stockholm SV*. Serie Ae nr 4. Stockholm.
- Wall, Å. 2003. *De hägnade bergens landskap. Om den äldre järnåldern på Södertörn*. Stockholm studies in archaeology 27. Stockholms universitet. Diss.
- Waller, J. 1996. *Dräktnålar och dräktskick i östra Mälardalen*. Kontinuitet och förändring under folkvandringstid. AUN 23. Uppsala universitet 1996. Diss.
- Werthwein, G. 2001. *Vårby Gård*. Arkeologisk förundersökning av fasta forn lämningar, RAÄ 135, 150 och 384, RAÄ 186 och 187 samt 383 inför detaljplanläggning inom Vårby Gård, Huddinge socken och kommun, Södermanland. Stockholms läns museum. Rapport 2001:20.

Muntligt

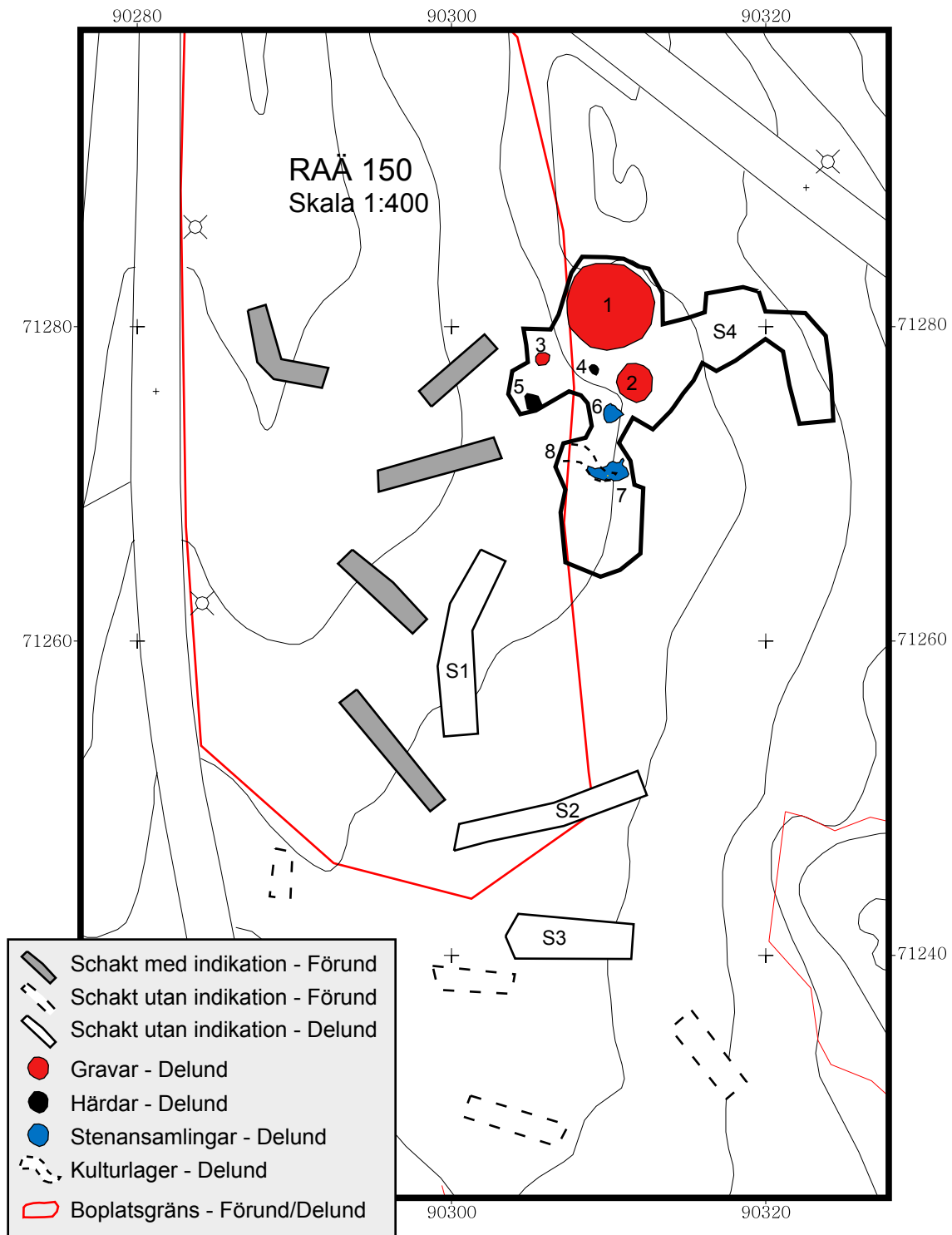
Rundkvist, Martin   Filosofie Doktor i Arkeologi.

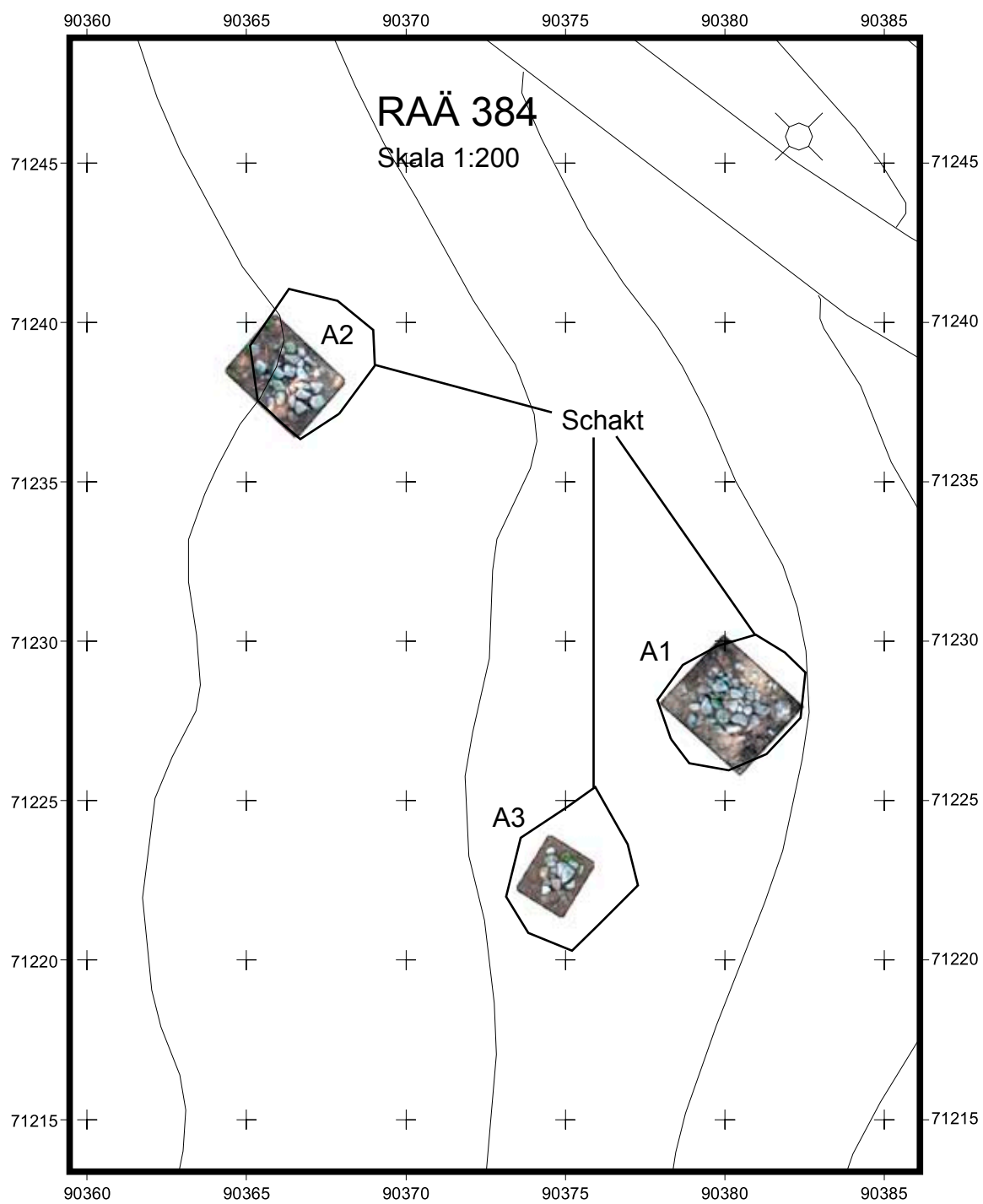
Administrativa uppgifter

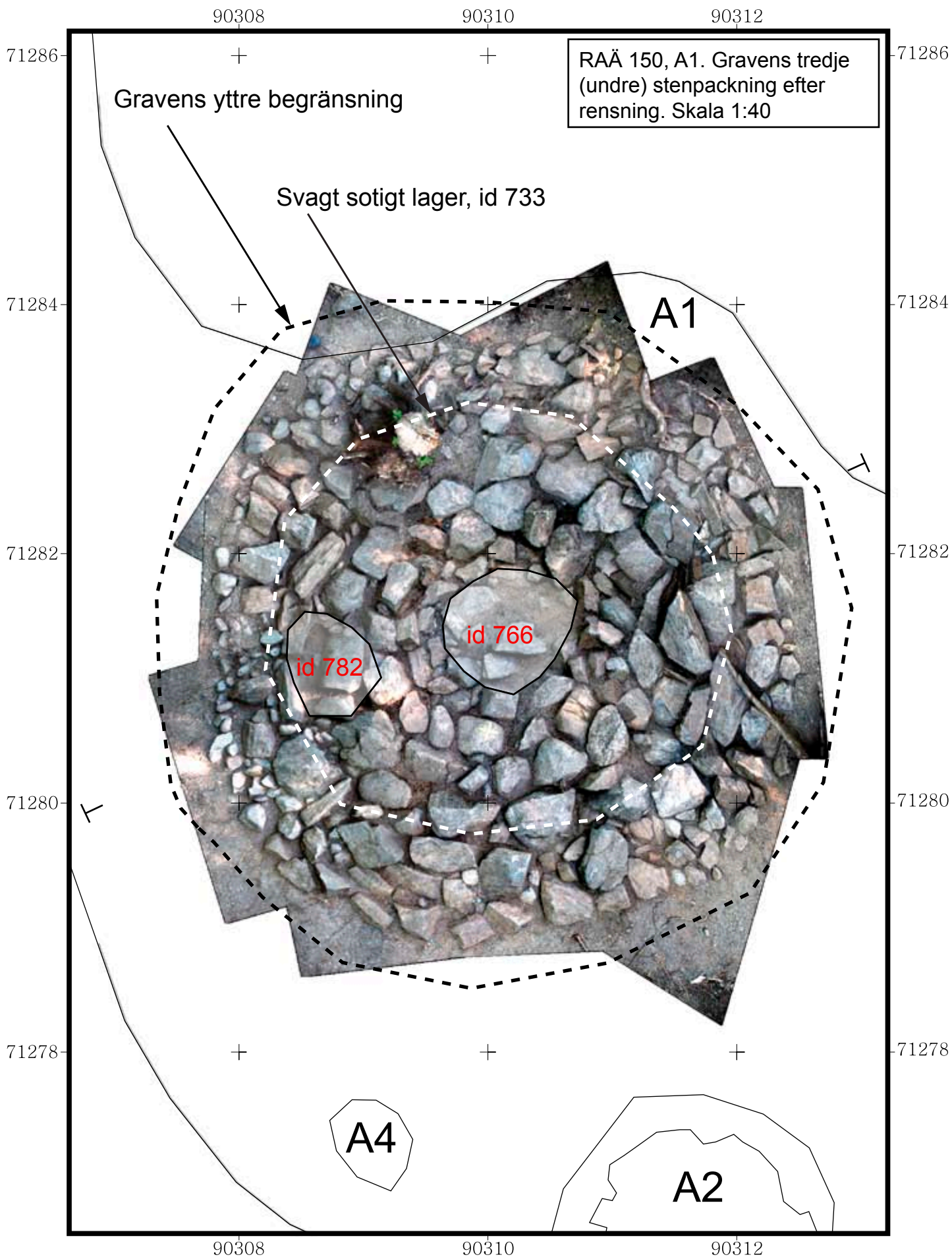
Länsstyrelsens beslut, dnr:	<i>431-08-23041</i>
Stockholms läns museums dnr:	<i>2008:047</i>
Landskap:	<i>Södermanland</i>
Kommun:	<i>Huddinge</i>
Socken:	<i>Huddinge</i>
Fornlämningarnas koord (RT90):	<i>RAÄ 150 – X 6573137, Y 1618603 RAÄ 384 – X 6573086, Y 1618669</i>
Koord.nät i planer och tabeller:	<i>ST 74</i>
Typ av undersökning:	<i>Slutundersökning/ delundersökning</i>
Orsak till undersökning:	<i>Bostäder</i>
Uppdragsgivare:	<i>PEAB AB</i>
Undersökningsperiod:	<i>maj och juni 2008</i>
Personal:	<i>Göran Werthwein (projekt- och fältarbetsledare), Kjell Andersson (fältarbetsledare), Johan Andersson (grovarbetare)</i>
Arkivmaterial:	<i>Förvaras på Stockholms läns museum</i>

Bilagor

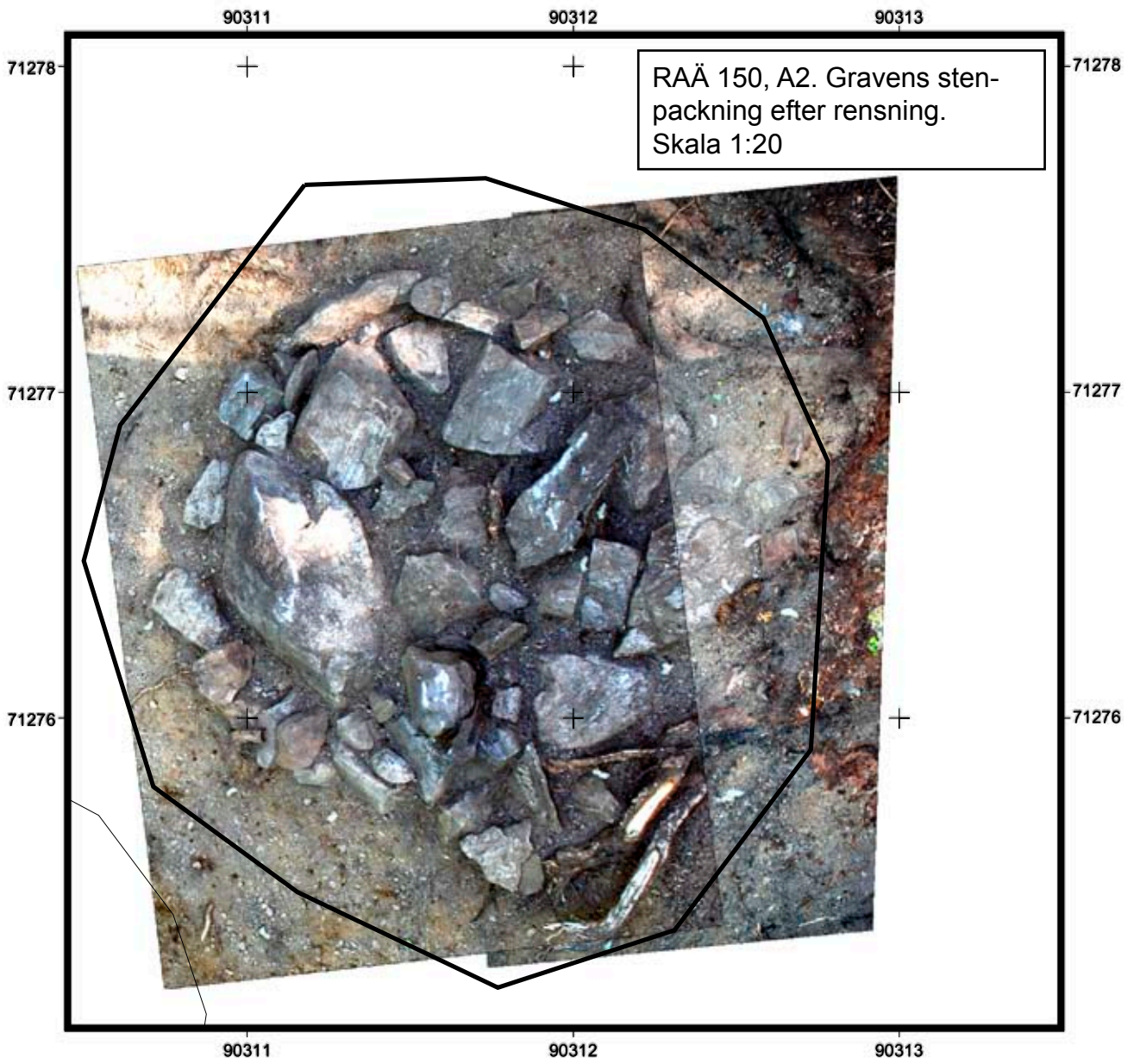
Bilaga 1. Schaktplaner, anläggningsplaner, profiler

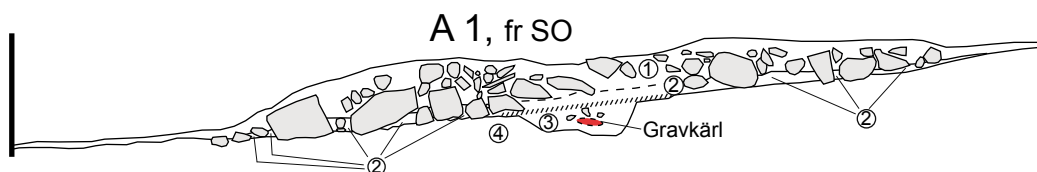

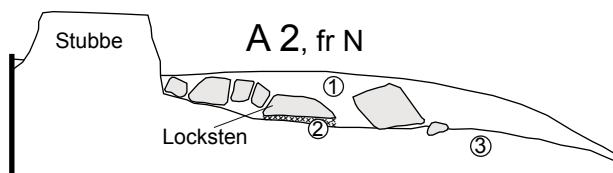

RAÄ 150, Profiler.
Skala 1:20

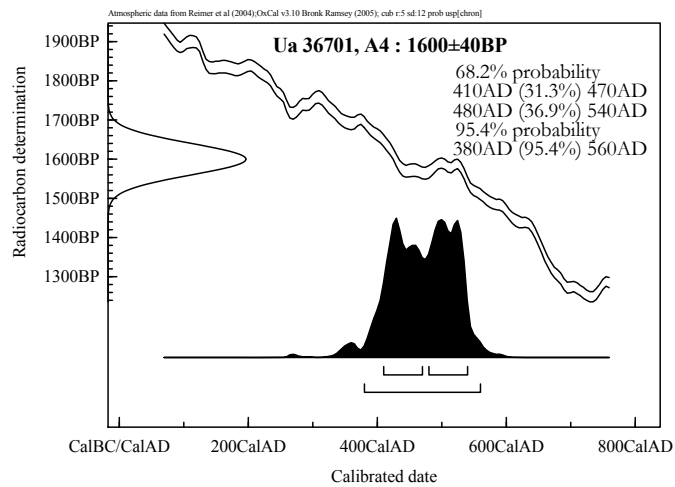
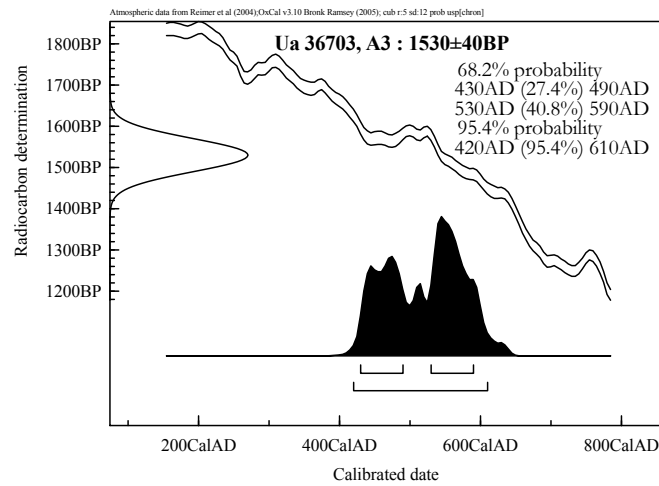
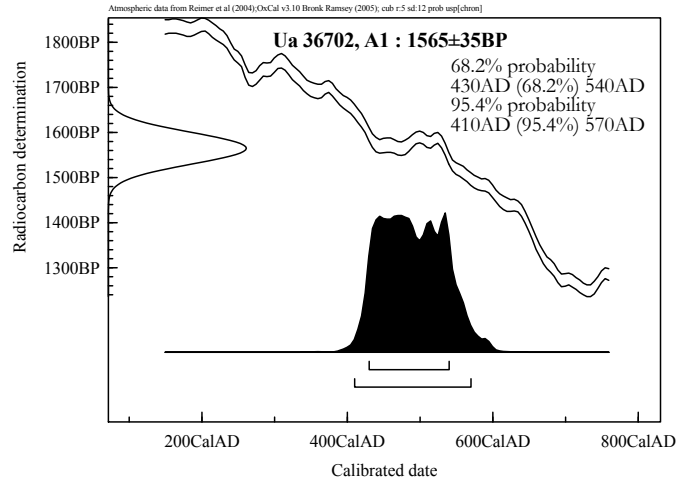
1. Grusig grå mylla med fynd och br ben.
2. Grusigare än 1, annars samma.
3. Brandlager och urnebrandgrop (id 766),
Sotsvart mo med fynd och br ben.
4. Morän.

1 Meter

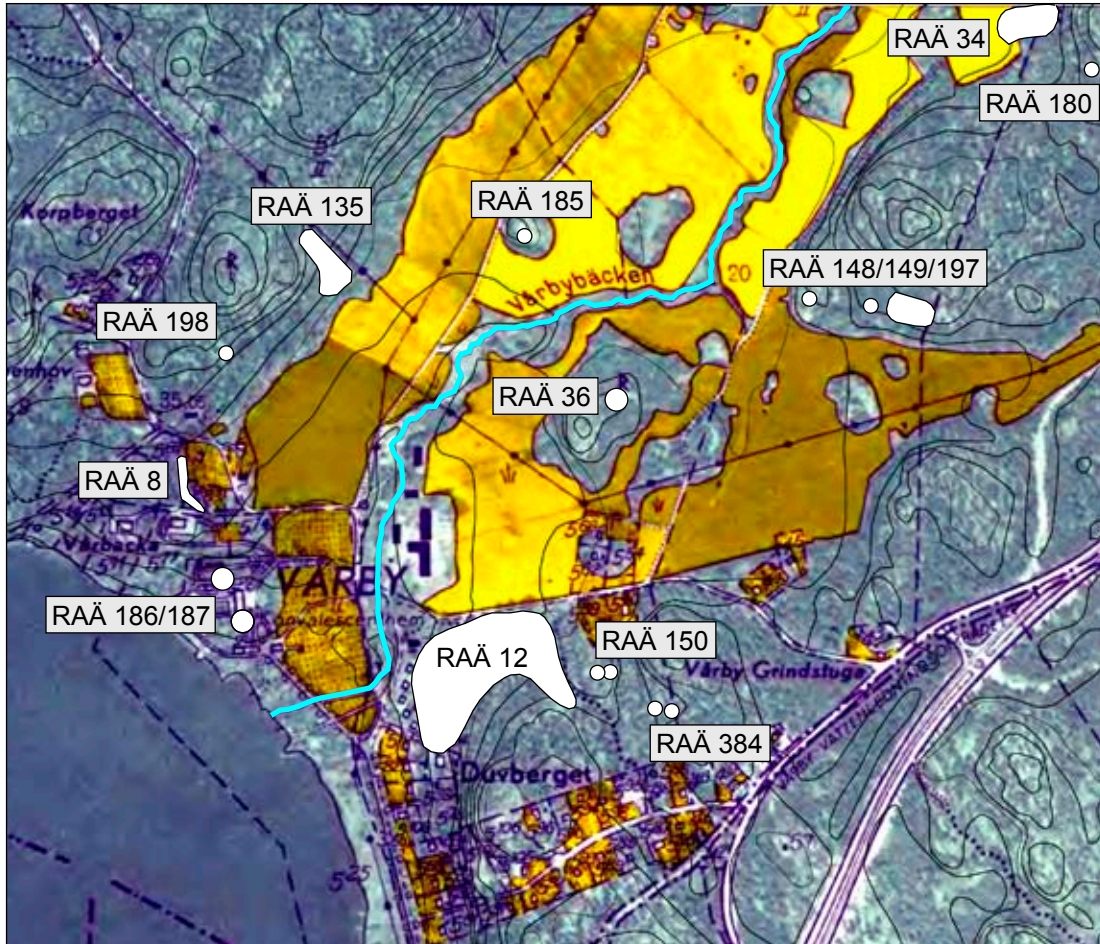
1. Grusig morän.
2. Mörkare mo med fynd och br ben under locksten.
3. Morän.

Bilaga 2. Koldateringar, RAÄ 150

Bilaga 3.

Ekonomiska kartan från 1951 med flera av de i texten omtalade fornlämningarna markerade, skala 1:10 000

Bilaga 4. Osteologisk rapport

OSTEOLOGISK ANALYS AV BENMATERIAL FRÅN ENSTAKA GRAVAR OCH ANLÄGGNINGAR VID VÅRBY GÅRD, RAÄ 150 OCH 384, HUDDINGE SOCKEN, UPPLAND

Av Margareta Bojje

Den osteologiska analysen omfattar ett benmaterial som framkom vid Stockholms läns museums delundersökning av ett gravfält, RAÄ 150 samt vid slutundersökning av RAÄ 384, båda belägna i Vårberg, Huddinge socken, Södermanland. Undersökningarna föranleddes av att PEAB AB planerar att bebygga Norra Duvberget i Vårby med bostäder. Gravarna dateras utifrån fyndmaterialet till yngsta folkvandringstid/tidig vendeltid.

Vid delundersökningen av gravfältet RAÄ 150 undersöktes sammanlagt 8 anläggningar, varav tre gravar (A1 - 3), 2 härdar (A 4 - 5), 1 stensamling (A 7) samt ett område med kulturlager (A 8). Tre stensättningar undersöktes vid slutundersökningen av gravfältet RAÄ 384. En anläggning avfördes som recent och två bedömdes som gravar, troligen med datering till äldre järnålder.

Material

Materialmängden uppgår sammanlagt till 1 374,9 g och består från RAÄ 150 uteslutande av brända ben medan det enda benfragmentet från RAÄ 384 är obränt (30,9 g). Sammanlagt har 618,8 gram, d.v.s. 45 %, av materialet kunnat identifieras. Utifrån antalet fragment har en betydligt mindre mängd, 18,5 %, kunnat identifieras till art. Skillnaden belyser helt enkelt att ju mindre (lättare) fragment desto svårare att identifiera.

Sammanlagt har 655 fragment av människa kunnat identifieras och 64 fragment från tre olika djurarter (hund, brunbjörn och svin).

Metod

De metoder som användes i analysen omfattade köns- och åldersbestämning på människa där så var möjligt. Vidare undersöktes de kremerade benen systematiskt efter sjukliga förändringar och förslitningsskador. De analysmetoder som användes för bränt benmaterial utarbetades redan i slutet av 1940-talet av prof. Nils-Gustav Gejvall (1947, 1948). Det var framför allt intresset för populationsstudier som drev fram dessa metoder. Framst utvecklade Gejvall metoder för köns- och åldersbedömning samt bestämning av antalet individer som ingått i en och samma kremering.

För djurbenens vidkommande var både art- och åldersbestämning viktig och den sistnämnda utfördes där det var möjligt att registrera sådana kriterier (framför allt Silver 1971).

Materialet registrerades med utgångspunkt från både förbrännings- och fragmenteringsgrad (Wahl 1982) i syfte att se kronologiska skillnader mellan gravarna samt samla information om begravningsritual och sed.

Materialet vägdes på en elektronisk våg av märket A & D, modell EK-1200A. Måtten är tagna med ett elektroniskt skjutmått av märket Sylvac.

Åldersbedömning

För barn och ungdom finns betydligt större chans att göra en säkrare åldersbedömning än för vuxna. Tandernas framrott och utveckling (mjölkttändernas utbyte mot ett permanent tandset) kan utnyttjas som ett ålderskriterium. I föreliggande analys har ett tandschema använts, utvecklat av Ubelaker (1978). Tänder från vuxna individer är föremål för ett konstant slitage. Detta är dock svårt att iaktta på bränt material eftersom värmen från elden spränger sönder den yttre emaljen. Man kan däremot skilja ut unga från gamla vuxna individer genom att iaktta rotkanalen, som i allmänhet blir smalare med stigande ålder för att till slut fyllas upp och försvinna. Skallens ben är uppbyggd av en yttre och inre yta (tabula externa resp. interna) med ett mellanliggande ”svampigt” eller spongiöst material (diploë). Med stigande ålder ökar diploë på bekostnad av det yttre och inre lagret vilka då tunnas ut.

De åldersklasser som användes i denna analys har sammanställts och modifierats av Sjøvold (1978):

Infant	-	1
Infans I	0	7
Infans II	5	14
Juvenilis	10	24
Adultus	18	44
Maturus	35	64
Senilis	50	79
Adult (vuxen)	18	79+

Könsbedömning

Vid könsbedömning är framför allt skallbenens morfologiska kriterier viktiga. Ögonhålans övre kant (margo supra-orbitalis) är mer avrundad hos mannen. Den yttre begränsningen av ögonhålan, utskottet mot okbenet (processus zygomaticus) är bredare och kraftigare hos mannen. Området strax ovanför ögat (arcus superciliaris) samt området ovanför näsroten (glabella) är båda kraftigare utvecklade hos mannen än hos kvinnan vilken generellt är plattare kring dessa områden. I allmänhet har mannen kraftigare muskelfästen än kvinnan.

Resultat

Sammanlagt undersöktes 11 anläggningar från de två gravfälten RAÄ 150 och 384 i Huddinge socken, varav fem anläggningar gav benmaterial att analysera.

RAÄ 150

Fyra av gravfältets åtta undersökta anläggningar innehöll benmaterial, tre gravar (A 1, 2 och 3) och ett kulturlager (A 8). Människa identifierades i alla tre gravar, medan i kulturlagret endast konstaterades nio obestämda djurben (0,4 g). Samtliga ben från gravfältet är brända, men i olika grad och med varierad sotighet. Av djur kunde endast hund och björn identifieras. Björnen representeras som vanligt av de yttersta klolederna, falangerna, vilka troligen är rester efter en på bålet medföljande björnfäll.

Anläggning 1, som utgjordes av en stensättning, bestod av en treskiktad stenpackning ovanpå en centralt placerad **urnebrandgrop**. Packningen hade en fyllning av sten, sotigt grus och fynd av föremål och brända ben. Den osteologiska analysen kan konstatera att det är högst sannolikt att innehållet från packningens tre lager, brandgropen samt från urnan kommer från samma kremering och från samma individer, både vad det gäller människan och hunden. Det saknas könsindikerande karaktärer varför det inte går att uttala sig om personen varit man eller kvinna. Däremot har han eller hon kommit upp i åren och bedöms utifrån indikationer på kraniet ha blivit mellan 35 - 64 år (Maturus). Hunden var varken stor eller liten till växten utan kan karaktäriseras som medelstor. Benen ger också information om att den har uppnått vuxen ålder innan den dödats och lagts på bålet. En björn har lika många fingrar och tår som vi människor, alltså totalt 20 stycken. I urnebrandgropen kan sammanlagt *minst* 14 hela falanger identifieras vilket gör det troligt att det rör sig om rester efter en hel björnfäll. Det benmaterial som bedöms höra samman med urnebrandgropen omfattar totalt 543,1 g, varav ungefär 50 % kan bestämmas.

Strax sydväst om urnebrandgropen påträffades vid undersökningen ett **brandlager** med bikärl. Benen är inte speciellt sotiga och uppvisar en mer jämn förbränning än i urnebrandgropen. En fråga som den osteologiska analysen försökt besvara är om det är samma individ som ligger i de olika fyndomständigheterna. Det går faktiskt att särskilja urnebrandgropen och brandlagret eftersom det är olika individer i gravgömmorna. Brandlagret består totalt av 328,4 g ben varav drygt 38 % kan bestämmas vidare till art, allt till människa. Här liksom hos individen i urnebrandgropen saknas otvetydiga könsindikationer, varför det inte går att bestämma personens könstillhörighet. Aldern kan dock bestämmas till den yngsta vuxna gruppen (Adultus) som är mellan 18 - 44 år. Några få fragment visar dock på att det även funnits ytterligare en individ med på bålet, ett nyfött barn eller åtminstone ett fullgånget foster.

Stensättningen (A 1) har alltså innehållit två begravningar. I urnebrandgropen, som troligen är huvudbegravning, finns en äldre (35 - 64 år) person med hund och som, förutom övriga fynd, även fått med sig en björnfäll. I brandlagret finns två brända individer, en yngre (18 - 44 år) vuxen tillsammans med, om inte nyfött, så åtminstone ett fullgånget foster. Sannolikt har alltså tre människor begravts i A 1.

Anl nr	Kontext		Vikt (gr)	Antal frag.	S vikt (gr)	S antal frag.	
1	Storstenspackning N-delen	Människa	68,4	108			
		Brunbjörn	1,2	2			
		Oidentifierat	50	273	119,6	383	
	Storstenspackning S-delen	Människa	30,8	67			
		Hund	3,9	12			
		Brunbjörn Oidentifierat	4,5 62,3	6 298	101,5	383	
	Mellanstenspackning N-delen	Människa	25,6	27			
		Brunbjörn Oidentifierat	1,3 34,7	1 244	61,6	272	
	Mellanstenspackning S-delen	Människa	11,8	16			
		Brunbjörn Oidentifierat	1,2 13,1	1 92	26,1	109	
	Småstenspackning N-delen	Människa	15,1	15			
		Brunbjörn Oidentifierat	1,7 11,1	1 57	27,9	73	
Småstenspackning S-delen	Människa	13,1	13				
	Oidentifierat	11,6	62	24,7	75		
Rensfynd ovan stenpackningen	Oidentifierat	0,5	4	0,5	4		
Urnebrandgrop N-delen	Människa	12	19				
	Hund	1,5	4				
	Brunbjörn	3,7	2				
	Oidentifierat	29	68	46,2	93		
Urnan	Människa	59,4	51				
	Hund	7,3	18				
	Brunbjörn	7,5	5				
	Oidentifierat	54,6	327	128,8	401		
Utanför urnan S-delen	Människa	1,8	4				
	Hund	0,7	2				
	Oidentifierat	4,2	31	6,7	37		
Brandlager	Människa	126,5	162				
	Oidentifierat	201,9	822	328,4	984		
Summa anläggning 1					871,5	2814	

Anläggning 2, som också utgjordes av en stensättning, bestod av en enskiktad stenpackning ovanför ett **benlager med locksten**. Benmaterialet är inte sotigt, väl och jämnt förbränt och uppgår till 208,5 g, varav drygt 43 % kan bestämmas vidare till människa. Inga djurben kan identifieras. Inte heller här kan några könskriterier återfinnas. Att döma av bl a avsaknaden av öppna kraniesömmar har individen uppnått en hög ålder, 50-79+ år (senilis).

Anläggning 3 definierades från början som en härdgrop med i ytan rikligt med sot, kol och skärvig sten. Fynd av människoben förändrade dock definitionen till en ovan jord ommarkerad **brandgrop**. Benen är sotiga och har varierad förbränningsgrad. Materialet består totalt av 263,6 g, varav drygt 37 % (98,4 g) kan bestämmas vidare till människa och till en trolig hund. Människobenen kommer från en äldre vuxen, 35-64 år (maturus) man. Fragment med kraftiga muskelfästen från både extremiteter och kranium indikerar en manlig individ. Hunden är inte en helt säker bestämning då benen även skulle kunna komma från en räv.

Anläggning 8, kulturlager. I ett lager med något fetare och mörkare fyllning hittades sammanlagt 0,4 g väl förbrända ben av däggdjur. Avsaknad av specifika ledytor gör det svårt att identifiera storlek och art av djuret/-en.

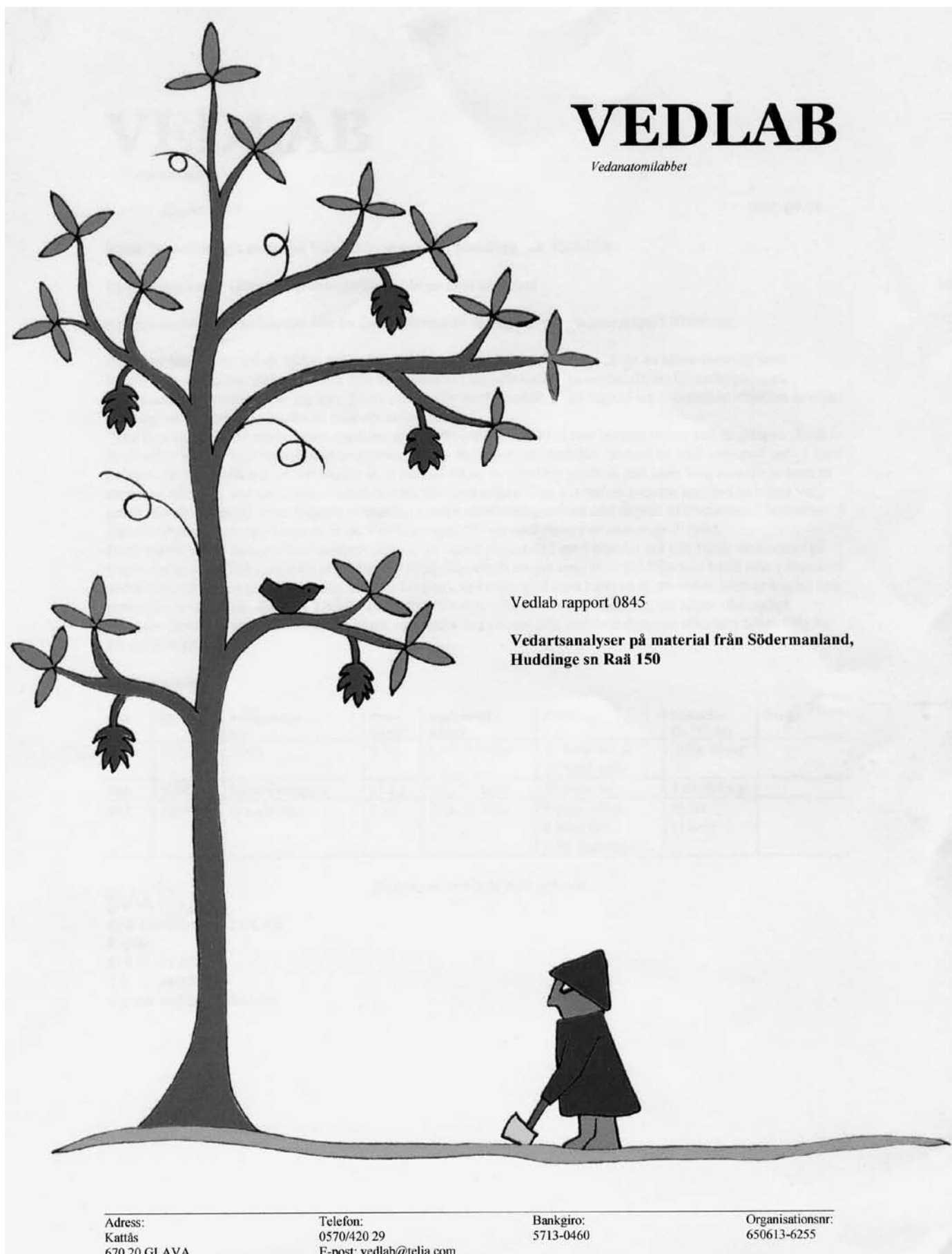
Anl nr	Kontext		Vikt (gr)	Antal	S vikt (gr)	S antal frag.	
2	Under locksten	Människa Oidentifierat	90,6 117,9	86 392			
	Summa anläggning 2				208,5	478	
3	Brandgrop	Människa	95,8	87			
		Hund? Oidentifierat	2,6 165,2	9 527	263,6	623	
	Summa anläggning 3				263,6	623	
8	Kulturlager	Däggdjur	0,4	9	0,4	9	
	Summa anläggning 8				0,4	9	
	HELA RAA 150				1344	3924	

RAÄ 384

En av de tre undersökta stensättningarna (A3) kunde avfärdas som recent vid slutundersökningen. De två resterande anläggningar var fyndtomma, men vid rensning av den ena (A2) framkom i kanten ett obränt ben med en vikt av 30,9 gram. Arten kan bestämmas till gris och benet kommer från skaftet av vänster lårben. Fragmentet har en uppluckrad yta, gnagspår efter smågnagare samt skär/snittmärken vid den nedre leden.

Bilaga 5. Vedartsanalys

VEDLAB

Vedananatomilabbet

Vedlab rapport 0845

**Vedartsanalyser på material från Södermanland,
Huddinge sn Raä 150**

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Bankgiro:
5713-0460

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0845

2008-09-08

Vedartsanalyser på material från Södermanland, Huddinge sn. Raä 150.

Uppdragsgivare: Göran Werthwein/Stockholms läns museum

Arbetet omfattar tre kolprover från en undersökning av en boplats och en gravgrupp i Huddinge.

Proverna innehåller kol av björk, tall och salix. Provet från härden kommer att ge en säker datering utan besvärande egenålder eftersom salix inte blir gammal i sig och kolet kan knytas direkt till anläggningen. De två andra proverna antar jag kan tolkas som rester efter gravbål. Berit Sigvallius undersökte effekten av olika trädslag vid kremering i samband med sin avhandling.

"The best pyre construction was a log-hose pyre with conifer (pine) in two bottom layers and deciduous (birch) in all other layers. The logs should be approximately the same size and they should be well seasoned out of door under a shelter. Such a pyre was easily lit, it burned down in standing position and took long enough to burn to create an efficient and complete cremation with the least effort. This cremation process resulted in bones very much like those found in prehistoric cremation graves considering colour and degree of cremation." *Sigvallius, B Funeral Pyres, Iron Age Cremation In North Spånga. Theses and papers in osteology 1 1994.*

Detta stämmer väl överens med analysresultatet på brandgropen 412 med blandat tall och björk men sämre på Urnebrandgropen 766 med bara tall. Men det är ju inte säkert att det kom med kol från hela bålet dels i urnan och sedan vid provtagningen. Problemet med att kremera en kropp med bara barrved är att veden brinner hastigt och man riskerar att få en ojämn och ofullständig förbränning, vilket man kan tänka sig var något obehagligt.

Hur som helst så finns det risk för en högre egenålder hos provet från urnebrandgropen eftersom tallen i sig kan bli mycket gammal.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
380	554	Härd	7.5G	2.1G 30 bitar	15 bitar björk 15 bitar salix	Salix 59mg	
766	5006	Urnebrandgrop	15.2g	5.7g 30 bitar	30 bitar tall	Tall 201mg	
412	5024	Brandgrop	1.9g	1.8g 18 bitar	9 bitar björk 8 bitar tall 1 bit bark/näver	Björk 118mg	

Erik Danielsson/VEDLAB

Kattås

670 20 GLAVA

Tfn: 0570/420 29

E-post: vedlab@telia.com

Hoppas ni är nöjda med arbetet!

Bilaga 6. Konserveringsrapport

Institutionen för arkeologi och antikens kultur
ARKEOLOGISKA FORSKNINGSLABORATORIET

Uppdragsrapport nr 115

Konserveringsrapport

UPPLAND

Huddinge sn, Vårby gård, RAÄ 150

Margaretha Klockhoff
Stockholms Universitet
Februari 2009

KONSERVERINGSRAPPORT.

På uppdrag av Stockholms Läns Museum har sju fyndposter konserverats på Arkeologiska forskningslaboratoriet/Auxilia under år 2008.

Fyndbeteckning: Sö. Huddinge sn Vårby gård, Raä 150.

A. CU-LEGERINGAR 4 fyndposter.

Fnr 5028 NÅL

ALLMÄNTILLSTÅND FÖRE BEHANDLING.

Föremålet var täckt av ett tätt jordlager; tunn, lätt korrosion. Gott allmäntillstånd.

Fnr 5029 FRAGMENT MED ORNAMENTIK.

ALLMÄNTILLSTÅND FÖRE BEHANDLING.

Se fnr 5028.

Fnr 5033 KNAPP MED JÄRNPLATTA.

ALLMÄNTILLSTÅND FÖRE BEHANDLING.

Föremålet var täckt av ett tjockt jordlager, hårt inmängt med grus och kol. Knappens översida var endast lätt korroderad men försedd med ett par grava sprickbildningar.

Järnplattan var ställvis hårt korroderad. Ömtåligt allmäntillstånd.

Fnr 5034 BESLAG.

ALLMÄNTILLSTÅND FÖRE BEHANDLING.

Beslaget var täckt av ett tjockt jordlager. Under detta fanns partier med grovt skrovlig och extremt hård korrosion. Ömtåligt allmäntillstånd.

BEHANDLING AV OVAN REDOVISADE FNR.

2% EDTA di-Na, pH-värde 6,5 och med temperaturen 35-40° C under 25-30 minuter.

Upprepade EDTA-penslingar (3%, pH-värde och temperatur som ovan) omväxlande med ultraljudsbehandlingar i varmt destillerat vatten tills ytorna bedömdes vara tillfredsställande frilagda.

Fnr 5033 och 5034 bearbetades dessutom med skalpell (arbetet utfört under stereolupp).

Putsning och polering med roterande dentaltrissor.

Med avseende på kloridhalten lakades föremålen i destillerat vatten tillsatt med di-Natriumvätefosfat (1%) tills tester visade att de var kloridfria.

Efter avslutad kemisk-mekanisk behandling sköljdes föremålen omsorgsfullt i varmt destillerat vatten.

Avslutningsvis torkades de i värmeugn varefter de ytskyddades med Paraloid B 72 (en klarlack löslig i aceton/etanol). Järnplattan på fnr 5033 paraffinimpregnerades.

RESULTAT AV BEHANDLINGEN.

Fnr 5028: de svaga ornamentslinjerna förtydligades.

Fnr 5029: mörkgrön stabil yta med tydlig ornamentik.

Fnr 5033: knappens ömtåliga överdel lagades med Karlssons klister.

Fnr 5034: de delvis extremt hårda korrosionspartierna var inte möjliga att avlägsna i sin helhet utan att det tunna blecket samtidigt föll sönder. Nithuvudena visade sig vara infattade med silver.

B. JÄRNFÖREMÅL 3 fyndposter.

Fnr 5030 TEN, FRAGM.

ALLMÄNTILLSTÅND FÖRE BEHANDLING.

Skrovlig, hårt jordinmängd korrosion. Gott allmäntillstånd.

Fnr 5031 5 FRAGMENT (TENAR)

ALLMÄNTILLSTÅND FÖRE BEHANDLING.

Skrovlig, hård korrosion inmängd med jord. Gott allmäntillstånd.

Fnr 5032 HÄSTSKO, DEL AV.

ALLMÄNTILLSTÅND FÖRE BEHANDLING.

Hård jordbeläggning. Tunn, lätt korrosion. Gott allmäntillstånd.

BEHANDLING AV OVAN REDOVISADE JÄRNFÖREMÅL.

4% EDTA di-Na, pH-värde 6,5 och med temperaturen 60-70° C under 6 - 7 timmar.

Fnr 5031 behandlades ytterligare under sammanlagt 3 timmar i samma lösning.

Skalpellbearbetning (arbetet utfört under stereolupp) omväxlande med EDTA-penslingar (4 - 5% , pH-värde och temperatur som ovan) och ultraljudsbehandlingar i varmt destillerat vatten.

Borstning med roterande dentaltrissor av olika hårdhetsgrad.

Lakningar i destillerat vatten tillsatt med di-Natriumvätefosfat (1%) tills utförda tester med avseende på kloridhalten visade att föremålen var kloridfria. Fnr 5031 krävde utdragna lakningar innan fragmenten var kloridfria.

Efter avslutad kemisk-mekanisk behandling sköljdes föremålen omsorgsfullt i varmt destillerat vatten.

Torkning under vacuum i exickator.

Avslutningsvis ytskyddades föremålen med hjälp av paraffinimpregnering.

RESULTAT AV BEHANDLINGEN.

De tre fyndposterna uppvisade stabila ytor i gott skick.

Fnr 5031: på det långa fragmentet frilades en ring dragen genom en ögla; detta fragment samt kedjefragmentet företer likheter med vikingatida stångkedjor.

Frescati 2009 02 18

Margaretha Klockhoff

Bilaga 7. Anläggnings- och schaktbeskrivningar

RAÄ 150

A 1 (Intrasis id 420)

Stensättning, rund

Inre gravskick: dubbel begravning – urnebrandgrop samt brandlager med bikärl. Spridda ben i fyllning.

5,6 m i diameter och 0,5 m hög

X 71281,4

Y 90309,9

Anläggningen syntes innan schaktning som en rund förhöjning i topografin. Inga stenar syntes ovanför torven. Den var beväxt med sly och enstaka småträd.

Undersökning: Grävmaskin användes för att avlägsna mo/myllan (ca 0,05-0,1 m tjockt lager). Direkt under myllan kunde ett grusigt svagt sotigt lager (*Intrasis id 733*) och en välavgränsad stenpackning (*intrasis id 441*), ca 5 m stor, ses. Efter rensning kunde även en centralt placerad, ca 1 x 1 meter stor, relativt stenfri och rund försänkning (ca 0,1 m djup) ses i stenpackningen. En tydlig kantkedja med 0,15-0,3 m stora stenar kunde identifieras runt hela stenpackningen.

Utgrävningen visade att stenpackningen utgjordes av tre skikt, i tre stenstorlekar, med störst sten i botten och minsta storlek i toppen. För lägenhetsbeskrivning i fyndtabellen kallas dessa skikt som småstenspackning, mellanstenspackning och storstenspackning. Stenstorlek i småstenspackningen var 0,1 m i diameter, i mellanstenspackningen var den 0,2 m i diameter och i storstenspackningen var den 0,3-0,5 m i diam. Storstensskiktet tolkas ha lagts i mer eller mindre kompletta cirklar, med en öppen stenfri yta i centrum (1-1,2 m stor). Fyllningen mellan stenarna utgjordes från toppen till botten av grus. Det sotiga lagret (id 733) kunde ses hela vägen, genom stenskiikten, ner till orörd nivå under graven. Detta innehöll br ben och fynd. Endast enstaka fynd påträffades utanför lagret.

Inom den centrala stenfria ytan framkom i botten ett brandlager (1,1 x 1 m stort) med en 0,33 m djup urnebrandgrop (*Intrasis id 766*). Brandlagret var 0,02-0,05 m tjockt och dess svarta sotiga mofyllning gick ej att särskilja från den i urnebrandgropen. Tämligen mycket fynd och brända ben påträffades i både lager och nedgrävning. Vid utgrävning av gropen kunde en brunbeige rundad färgning (0,35 m i diameter) ses i den svarta fyllningen. Denna ljusare färgning visade sig vara innehållet i ett gravkärl som stod centralt i nedgrävningens botten. Krukan var 0,24 m djup, 0,14 m bred i botten och ca 0,35 m bred vid mynningen. Kärlets ena sida hade kollapsat helt medan resten av kärlet stod in situ, dock kraftigt fragmenterat. Kärlet hade en svagt avsatt fot och utsvängd mynningsrand medan bukdelen var tämligen rak.

Något förskjutet från centrum mot väster i storstensskiktet påträffades ytterligare ett lager av sotig mo/morän vilket tolkas vara ännu ett brandlager (*Intrasis id 782*). Detta innehöll en större ansamling av brända ben och keramik. Keramiken bedöms kunna höra till ett kollapsat kärl och låg i lagrets östra

kant. Detta har ej innehållit de brända benen, då majoriteten av benen låg intill. Kärlet kan därför vara ett bikärl till benkoncentrationen.

Anläggningen grävdes ut i sin helhet med skårslev och all fyllning har sållats.

Fynd

Intrasis id 5002-5005, 5008, 5009, 5011-5023, 5027-5029, 5030, 5031

A 2 (Intrasis id 502)

Stensättning, rund

Inre gravskick: benlager

2,5 m i diameter och 0,35 m hög

X 71276,5

Y 90311,6

Anläggningen syntes innan schaktning som en rund förhöjning i topografin. Inga stenar syntes ovan torven. I anläggningens östra kant fanns en stor tall.

Undersökning: grävmaskin användes för att avlägsna mo/myllan (ca 0,1-0,2 m tjockt lager). Maskin användes även för att försiktigt ta bort delar av jordfyllningen. Tämligen direkt framkom dock en vällagd och välavgränsad stenpackning (kärnröse), ca 2 m stort, varför handgrävning med skårslev tog vid. Packningen var enskiktad och stenstorleken var 0,1-0,7 m. Fyllningen på och mellan stenarna var grusig morän. Centralt i anläggningen fanns en locksten och direkt under denna framkom en mer mörkfärgad mo innehållande samtliga fynd och br ben.

Under stenarna i packningen framkom ett par centimeter tjockt lager med gråbrun mo. Detta bedömdes vara ett äldre vegetationsskikt varför undersökaren gör tolkningen att graven anlagts direkt på markytan utan större markberedning i förväg.

Hela anläggningen grävdes ut och fyllningen har sållats.

Fynd

Intrasis id 5033

A 3 (Intrasis id 412)

Omarkerad grav, rund

Inre gravskick: brandgrop

0,9 x 0,8 m i diameter och 0,25 m djup

X 71277,9

Y 90305,7

Framkom vid schaktning och syntes som ett svart lager med enstaka kol och enstaka skärvsten. Två större stenar (0,2-0,4) låg omedelbart SV om lagret vilka bedömdes vara av naturen placerade.

Undersökning: Lagret, som var ca 0,05 m tjockt, visade sig innehålla en nedgrävning/grop i dess södra del. Gropen var ca 0,5 m i diameter och 0,2 m djup. Fynd gjordes i både lager och nedgrävning men

eftersom ingen skillnad i fyllningen kunde ses gjordes ingen uppdelning av fynden. De brända benen var jämt fördelade i hela anläggningen. Fyllningen utgjordes av mo med kol, sot, enstaka skärvsten och fynd (föremål och br ben). Hela anläggningen grävdes med skärslev och fyllningen har sållats.

Fynd

Intrasis id 5010, 5034

A 4 (Intrasis id 380)

Hård, rundad

0,7 x 0,5 m i diameter och 0,2 m djup

X 71277,3

Y 90309

Framkom vid schaktning och syntes som en rundad sotig färgning med enstaka stenar (0,05 m stora).

Undersökning: Fyllningen var grusig och sotig mylla samt rikligt med skärvsten 0,03-0,1 m stora. Anläggningen profil var rundad.

Anläggningen grävdes ut i sin helhet med skärslev och all fyllning har sållats.

A 5 (Intrasis id 697)

Hård, rundad

1,2 x 1,1 m i diameter och 0,15 m djup

X 71275,2

Y 90305,2

Framkom vid schaktning och syntes som en välavgränsad rundad brunrå färgning med enstaka sot och kolfläckar.

Undersökning: Fyllningen var grusig och sotig mylla samt rikligt med skärvsten och kol. Anläggningen profil var rundad. efter rensning mätte anläggningen 0,9 m i diameter.

Anläggningen grävdes ut i sin helhet med skärslev och all fyllning har sållats.

A 6 (Intrasis id 396)

Stenansamling, oregelbunden

1,2 x 1,2 m i diameter

X 71274,5

Y 90310,2

Framkom vid schaktning och syntes som en stenansamling med en oregelbunden mörkfärgning.

Undersökning: Anläggningen hade en kant mot norr av sex kantiga stenar, ca 0,15-0,35 m stora. Centralt fanns enstaka 0,2-0,45 m stora rundade stenar samt ett mörkare lager av myllig sand med småsten (ca 0,02-0,06 m tjockt). Anläggningen är svårtolkad och kan vara ihopkastad röj/odlingssten alternativt vara boplatstrester.

Anläggningen grävdes ut i sin helhet med skärslev och all fyllning har sållats.

A 7 (Intrasis id 668)

Stenansamling, oregelbunden

2,65 x 1,3 m i diameter

X 71270,8

Y 90310,1

Framkom vid schaktning direkt under torven och syntes som en stenansamling med 0,15-0,25 m stora stenar. Ansamlingen låg omedelbart väster om/intill ett 0,8 m stort markfast block.

Undersökning: Löst liggande stenar ihopslängda intill det markfasta blocket. I dess östra kant påträffades en sönderslagen glasflaska. Anläggningen grävdes ut i sin helhet med skärslev och all fyllning har sållats.

Fynd: glas (ej tillvarataget)

A 8 (Intrasis id 706)

Kulturlager, oregelbunden

3,8 x 1 m i diameter, ca 0,02-0,05 m tjockt

X 71271,6

Y 90308,5

Framkom vid schaktning och undersökning av A 7.

Undersökning: Ett något fetare, mörkare och svagt sotigt lager med enstaka skärviga och rundade stenar kunde iaktas i direkt anslutning till framschaktat urberg. Lagret innehöll enstaka stenar, ca 0,1-0,2 m stora. Endast enstaka mindre bitar brända ben av får/get samt kolstänk hittades. Lagret gav intrycket av att vara rester efter ett kulturlager, vilket fortsatte vidare mot väster utanför schaktet.

Anläggningen grävdes ut i sin helhet med skärslev och all fyllning har sållats.

Fynd: ben

RAÄ 384

A 1 (Intrasis id 274)

Stensättning, rund

2,1 m i diameter och 0,15 - 0,2 m hög

X 71228

Y 90380

Syntes som en svag förhöjning i topografin med enstaka uppstickande stenar synliga i torven/myllan.

Undersökning: ytan runt stensättningen maskinschaktades och rensades samtidigt som graven handrensades och undersöktes i sin helhet. Stenpackning visade sig vara vällagd/välavgränsad och enskiktad. Stenstorleken var 0,15-0,4 m. Fyllningen bestod av morängrus. Stenpackningens uppbyggnad och utseende gör att undersökaren tolkar detta som en grav trots avsaknandet av fynd och ben.

A 2 (Intrasis id 200)

Stensättning, oval

3 x 2 m i diameter och 0,3 m hög

X 71238,3

Y 90366,3

Syntes innan undersökning som en ca två meter stor och 0,3 m hög övermossad rund stensättning med ca 0,3 m stora stenar.

Undersökning: ytan runt stensättningen maskinschaktades och rensades samtidigt som stenansamlingen handrensades och undersöktes i sin helhet. Stenpackning visade sig vara oval och enskiktad. Stenstorleken var 0,2-0,4 m men en del mindre stenar och grus förekom dock. Packningen var ställvis något lös och i NV, omedelbart utanför anläggningen, fanns enstaka större stenar som tros kan ha ingått i packningen. Centralt i anläggningen fanns dessutom en 0,5 m stor stenfri yta som kan vara spåren efter en rotvälta.

Fyllningen bestod av sandigt morängrus. Stenpackningens uppbyggnad och utseende, tillsammans med närheten till A 274, gör att undersökaren tolkar detta som en grav trots att endast ett obränt ben från XXX (nöt?) hittats.

A 3 (Intrasis id 239)

Stenansamling, oregelbunden

1,7 x 1,3 m i diameter och 0,6 m hög

X 71222,7

Y 90374,7

Syntes som en oregelbunden stenansamling ovan mark. Enligt resultatet från förundersökning (FU) kunde man tydligt se att den blivit påbyggd någon gång efter FU år 2000 med löst grus och sten.

Undersökning: ytan runt stenansamlingen maskinschaktades och rensades samtidigt som det påslängda lösa gruset på anläggningen avlägsnades. Efter rensning kunde en närmast trekantig ansamling stenar ses. Stenstorleken var 0,15-0,6 m och de största stenarna fanns i botten av anläggningen. Morängrus fanns mellan stenarna. Enstaka stenar var lösa i N och S kanten.

Ingen av stenarna låg nedsjunkna i moränen eftersom det under bottenstenarna fanns ett tunt vegetationsskikt med mycket barr. Med anledning av detta tolkades ansamlingen vara från historisk tid. Anläggningen grävdes ut i sin helhet.

Schaktbeskrivningar, RAÄ 150

RAÄ 150

Schakt 1

X 71248,8

Y 90306,2

12,8 x 1,6 m stort och 0,3 m djupt

Röd sandig och grusig morän under ca 0,2 m tjockt lager med mo/mylla. Inga indikationer av antikvariskt intresse.

Schakt 2

X 71259,8

Y 90300,3

12 x 2,3 m stort och 0,3 m djupt

Röd sandig och grusig morän under ca 0,2 m tjockt lager med mo/mylla. Inga indikationer av antikvariskt intresse.

Schakt 3

X 71241,1

Y 90307,1

8,1 x 2,8 m stort och 0,3 m djupt

Röd sandig och grusig morän under ca 0,2 m tjockt lager med mo/mylla. Inga indikationer av antikvariskt intresse.

Schakt 4

X 71276,7

Y 90310,4

Oregelbundet 20 x 20 m stort och 0,1 - 0,2 m djupt

Röd sandig och grusig morän under ca 0,1-0,2 m tjockt lager med mo/mylla. Indikationer av antikvariskt intresse fanns i schaktets centrala, norra och västra delar. I söder och öster fanns inga indikationer.

Generellt utgjordes markslaget av morängrus men i schaktets högre belägna del i öster innehöll moränen större stenar, ca 0,1 - 0,2 m stora. I höjd med det centralt belägna lagret A 706 framkom urberget.

Bilaga 8. Fyndlista

Sakord	Anl	Kontext	Material	Vikt	Ant	Mått (cm)	Anmärkning	Intra-sis Id
Kam - Stödskena	1	766	Horn	2	11		Bitar passar ihop. Parallella linjer i över/underkant.	5002
Kam - Tandplatta	1	766	Horn	1	1		Ev kant av tandplatta.	5003
Kam - Stödskena	1	766	Horn	1	3		Parallella linjer. I kruka.	5004
Kam - Stödskena	1	766	Horn	1	1		Parallela linjer och cirkel. I kruka.	5005
Kruka	1	766	Keramik	3	100		Krukan var stående i nedgrävning, dock en sida kollapsad. Uppskattad vikt och antal. Svagt avsatt fot och utsvängd mynning.	5027
Ten	1	766	Järn	1	1	1,4 x 0,3 x 0,3	Del till nålten? Kan vara brons.	5030
Kniv	1	766	Järn	12	5		Utanför urna i NO. Ten (tånge?) + platt järn (egg?). Endast små fragment.	5031
Kam - Svickel	1	782	Horn	1	1		Parallella linjer på fram och baksida. Nithål.	5008
Kruka	1	782	Keramik	148	43		Buk och bottenbitar. Spjälkat.	5009
Pärla	1	733	Glas	1	1		Något smält. Mellanstenspackning. Norra halvan av anl.	5011
Kam - Stödskena	1	733	Horn	1	2		Bitar passar ihop. Parallella linjer. Mellanstenspackning. Södra halvan av anl.	5012
Kam - Stödskena	1	733	Horn	1	3		Parallella linjer. En bit har 2 i varandra liggande halvcirklar samt 3 punkter. Storstenspackning. Södra halvan av anl.	5013
Kam - Stödskena	1	733	Horn	1	1		Mellanstenspackning. Norra halvan av anl.	5014
Kam - Stödskena	1	733	Horn	2	7		Parallella linjer. Storstenspackning. Norra halvan av anl. Ett frag är del till svickel	5015
Avslag	1	733	Flinta	1	1		SSÖ-kanten. Småstenspackning. Gråbrun flinta.	5016

Kruka	1	733	Keramik	57	6		Småstenspackn. Södra halvan av anl.	5017
Kruka	1	733	Keramik	27	17		Mellanstenspackning. Södra halvan av anl.	5018
Kruka	1	733	Keramik	38	13		Storstenspackning. Södra halvan av anl.	5019
Bränd lera	1	733	Bränd lera	3	1		Mellanstenspackning. Norra halvan av anl.	5020
Kruka	1	733	Keramik	12	4		Småstenspackning. Norra halvan.	5021
Kruka	1	733	Keramik	43	23		Mellanstenspackning. Norra halvan av anl.	5022
Kruka	1	733	Keramik	170	46		Storstenspackning. Norra halvan av anl.	5023
Nål	1	733	Brons	3	1	5,1 x 0,2-0,4	Polyedernål. Parallella linjer på ten. Storstenspackning. Norra halvan av anl.	5028
Beslag	1	733	Brons	1	1	1,5 x 0,6 x 0,1	Beslag i bågform, punsorering. Mellanstenspackning. Norra halvan.	5029
Agraffknapp	2	514	Brons	3	1	1,5 x 1,1 x 0,6	Påträffad under locksten. Platt agraff m del av platta.	5033
Sölja	3	412	Järn	2	1	2,1 x 1,4 x 0,4	Platta av järn med hål för rem och kvarvarande torne. Järnet har grön korrosion vilket indikera att en kopparlegering suttit på ovansidan. I tre hörn finns silverknoppar. Med all sannolikhet har även det fjärde hörnet haft detta. Knopparna är troligen gjorda av silvertråd.	5034
Avslag/avfall	3	412	Flinta	4	4		Vitbränd.	5010
Hästsko			Järn	65	1	10,2 x 2,7 x 1,5	Metalldetektorfynd ca 3 m V om A2 (id 502.	5032

Bilaga 9.

Visualiseringskarta över fornborgar (gröna prickar), valda bebyggelselägen från järnålder samt pilar som visar borgar med fri sikt till vårdkasen i Vårby gård

